

*Załącznik
do Uchwały Nr XLI/586/05
Sejmiku Województwa
Kujawsko-Pomorskiego
z dnia 12 grudnia 2005 r.*

**STRATEGIA ROZWOJU
WOJEWÓDZTWA KUJAWSKO – POMORSKIEGO
na lata 2007-2020**

Toruń, listopad 2005

SPIS TREŚCI

1. WSTĘP.....	4
2. REALIZACJA STRATEGII ROZWOJU WOJEWÓDZTWA KUJAWSKO-POMORSKIEGO UCHWALONEJ W CZERWCU 2000 R.....	5
3. DIAGNOZA STANU WOJEWÓDZTWA KUJAWSKO-POMORSKIEGO	12
<i>Analiza SWOT</i>	17
4. PRZESŁANKI DO PROJEKTU STRATEGII WYNIKAJĄCE Z ANALIZY ODNOŚNYCH DOKUMENTÓW	19
4.1. WNIOSKI Z ANALIZ OBOWIĄZUJĄCYCH I REALIZOWANYCH DOKUMENTÓW REGIONALNYCH.....	19
4.2. WNIOSKI Z ANALIZ WYBRANYCH DOKUMENTÓW STRATEGICZNYCH POZIOMU KRAJOWEGO	21
4.3. DOKUMENTY PROGRAMOWE PARLAMENTU, RADY I KOMISJI EUROPEJSKIEJ	25
5. CEL NADRZĘDNY I PRIORYTETOWE OBSZARY DZIAŁAŃ STRATEGICZNYCH.....	26
<i>Priorytetowy obszar działań 1. Rozwój nowoczesnej gospodarki</i>	26
Działanie 1.1. Kreowanie warunków przedsiębiorczości i upowszechniania innowacji	26
1.1.1 Rozwijanie postaw przedsiębiorczych	26
1.1.2. Rozwijanie instytucji otoczenia biznesu	27
1.1.3. Kształtowanie regionalnego systemu transferu innowacji i wymiany informacji	27
1.1.4. Rozwój potencjału naukowo-badawczego regionu	28
Działanie 1.2. Wzmacnianie konkurencyjności regionalnej gospodarki rolnej	28
1.2.1. Wspieranie adaptacji gospodarstw rolnych do funkcjonowania na współczesnych rynkach rolnych	29
1.2.2. Wzmacnianie konkurencyjności przetwórstwa rolno-spożywczego	29
Działanie 1.3. Promocja rozwoju turystyki	29
1.3.1. Promocja walorów i produktów turystycznych.....	30
1.3.2. Rozwój sektora usług turystycznych.....	30
<i>Priorytetowy obszar działań 2. Unowocześnienie struktury funkcjonalno-przestrzennej regionu</i>	30
Działanie 2.1. Wspieranie rozwoju sieci osadniczej.....	31
2.1.1. Wspieranie procesów metropolizacji ośrodków stołecznych Bydgoszczy i Torunia	31
2.1.2. Rewitalizacja miast i wsi regionu	31
Działanie 2.2. Rozwój infrastruktury technicznej	32
2.2.1. Poprawa dostępności komunikacyjnej regionu	32
2.2.2. Unowocześnienie układów transportowych wewnątrzregionalnych.....	33
2.2.3. Rozwój i unowocześnienie pozostałej infrastruktury technicznej i mieszkalnictwa	33
2.2.4. Rozwój infrastruktury gospodarki wodnej.....	34
Działanie 2.3. Rozwój infrastruktury społeczeństwa informacyjnego.....	35
2.3.1. Rozwój infrastruktury teleinformatycznej	35
2.3.2. Informatyzacja usług publicznych, zwłaszcza w administracji i zarządzaniu	35
Działanie 2.4. Rozwój infrastruktury społecznej.....	36
2.4.1. Unowocześnianie infrastruktury usług społecznych	36
2.4.2. Kształtowanie sieci usług publicznych z punktu widzenia ich dostępności	36
Działanie 2.5. Promocja dziedzictwa kulturowego	37
2.5.1. Zachowanie dziedzictwa kulturowego	37
2.5.2. Adaptacja dziedzictwa kulturowego do współczesnych potrzeb społecznych	38
Działanie 2.6. Zachowanie i wzbogacanie zasobów środowiska przyrodniczego	38
2.6.1. Utrwalanie, wzbogacanie systemu ekologicznego regionu	38
2.6.2. Rewaloryzacja środowiska przyrodniczego	39
<i>Priorytetowy obszar działań 3. Rozwój zasobów ludzkich</i>	39
Działanie 3.1. Budowa społeczeństwa opartego na wiedzy	39
3.1.1. Zwiększenie roli szkolnictwa wyższego w rozwoju regionu	40
3.1.2. Poprawa efektywności kształcenia.....	40
3.1.3. Dostępność edukacji dla dorosłych.....	40
3.1.4. Wyrównywanie szans edukacyjnych młodzieży	41
Działanie 3.2. Budowa kapitału społecznego.....	41
3.2.1. Wspieranie rozwoju sektora organizacji pozarządowych	41
3.2.2. Budowa partnerstwa publiczno-społecznego	41
Działanie 3.3. Promocja zatrudnienia osób pozostających bez pracy lub zagrożonych jej utratą.....	42
3.3.1. Rozwój zatrudnienia osób bezrobotnych	42

3.3.2. Przeciwdziałanie bezrobociu osób zagrożonych utratą pracy w rolnictwie oraz sektorach mających problemy z dostosowaniem się do potrzeb rynku pracy	42
Działanie 3.4. Promocja i profilaktyka zdrowia	43
3.4.1. Edukacja zdrowotna społeczeństwa	43
3.4.2. Promocja aktywności sportowo-rekreacyjnej	43
3.4.3. Powszechna, wczesna diagnostyka medyczna, profilaktyka i rozwiązywanie problemów uzależnień	43
Działanie 3.5. Integracja społeczno-zawodowa i bezpieczeństwo ludności	44
3.5.1. Przeciwdziałanie ubóstwu i wykluczeniu społecznemu	44
3.5.2. Wyrównywanie szans osób niepełnosprawnych	45
3.5.3. Poprawa stanu bezpieczeństwa ludności	45
6. REALIZACJA STRATEGII I JEJ MONITORING	46
6.1. ZASADY REALIZACJI STRATEGII	46
6.2. INSTRUMENTY REALIZACJI STRATEGII ROZWOJU WOJEWÓDZTWA	47
<i>Instrumenty prawno-finansowe realizacji strategii</i>	47
<i>Promocja regionu</i>	48
<i>Współpraca międzyregionalna</i>	50
6.3. MONITOROWANIE STRATEGII ROZWOJU WOJEWÓDZTWA	51

1. Wstęp

Potrzeba aktualizacji Strategii rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego uchwalonej w czerwcu 2000 r. wynika z istotnej zmiany zewnętrznych uwarunkowań rozwoju.

Projekt Narodowego Planu Rozwoju na lata 2007–2013, zawiera deklarację wdrożenia systemu polityki rozwoju regionalnego kraju, w którym podmiotami tej polityki będą rząd i samorządy województw, a regionalny efekt tego rozwoju skumulowanym efektem polityki regionalnej państwa i polityki rozwoju samorządu województwa. Z tego też względu istotnymi wytycznymi dla aktualizacji strategii rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego były: projekt *Narodowego Planu Rozwoju na lata 2007-2013*, projekt *Narodowej Strategii Rozwoju Regionalnego na lata 2007–2013*, wybrane krajowe, sektorowe strategie rozwoju.

Zamierzone finansowe wsparcie Narodowego Planu Rozwoju w latach 2007-2013 środkami finansowymi Unii Europejskiej sprawia, że ważnymi wytycznymi aktualizacji strategii są założenia przyszłej polityki spójności Unii Europejskiej, a konkretnie cele tej polityki i jej zasady. Aktualnie dostępne są wstępne dokumenty programowe Rady WE i Komisji Europejskiej. Najistotniejszym spośród nich jest komunikat Komisji Europejskiej *Polityka spójności wspierająca wzrost gospodarczy i zatrudnienie; Strategiczne wytyczne wspólnotowe, 2007 – 2013*. Dysponowanie dokumentem strategicznym rozwoju województwa zgodnym z modelem programowania regionalnego przyjętym dla tego okresu w Unii Europejskiej, wydaje się być niezbędne dla kreowania przez samorząd polityki rozwoju współfinansowanego funduszami Unii Europejskiej.

Prezentowany dokument jest zapisem strategii rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego uwzględniającym, zarówno merytorycznie aktualne propozycje dotychczasowej strategii, jak i propozycje nowe, wynikające z obecnie identyfikowanych potrzeb, aspiracji, wyzwań i uwarunkowań rozwoju. Strategia rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego, będąc w pełni autonomicznym wyrazem woli samorządu województwa, jest zgodna ze strategicznymi zapisami rozwoju kraju, zamieszczonymi w dokumentach szczebla krajowego. Uzasadnionym jest wymóg zgodności z jej ustaleniami przyszłych wojewódzkich opracowań strategicznych o charakterze sektorowym i planów rozwoju lokalnego.

Strategia rozwoju województwa i plan zagospodarowania przestrzennego są podstawowymi dokumentami programowymi polityki rozwoju, które z mocy ustawy sporządza i realizuje samorząd województwa. Uchwalony w czerwcu 2003 r. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Kujawsko-Pomorskiego traktowany jest jako przestrzenna interpretacja uchwalonej w czerwcu 2000 r. Strategii Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego, Wizja Rozwoju do 2010 r. oraz późniejszych strategii i programów strategicznych o charakterze sektorowym. Zaktualizowana strategia rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego jest w pełni spójna z ustaleniami planu zagospodarowania przestrzennego i plan ten - tak jak wcześniej - może być traktowany jako jej przestrzenna interpretacja.

Ponieważ plan zagospodarowania przestrzennego województwa rysuje wizję zagospodarowania w wymiarze roku 2020, przyjmuje się również realizację strategii rozwoju województwa w tym samym wymiarze czasowym. Odnosząc się do przyszłej dynamiki rozwoju w strukturze Unii Europejskiej, w realizacji strategii szczególnie ważne będą dwa okresy:

- 2007–2013, związany z realizacją Narodowego Planu Rozwoju i Narodowej Strategii Rozwoju Regionalnego na lata 2007-2013, Regionalnego Programu Operacyjnego Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2007-2013, realizowanego prawdopodobnie do roku 2015,
- 2014–2020, obejmujący kolejny, siedmioletni etap programowania i rozwoju Unii Europejskiej.

Ważny dla realizacji strategii jest aktualny okres poprzedzający, tj. czas gromadzenia doświadczeń z realizacji Narodowego Planu Rozwoju 2004-2006, i jednocześnie przygotowania „dobrego” Regionalnego Programu Operacyjnego Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2007-2013.

2. Realizacja strategii rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego uchwalonej w czerwcu 2000 r.

Efekty dotychczasowej realizacji strategii zebrane zostały i usystematyzowane według 14 celów operacyjnych, zapisanych w dokumencie pt. Strategia Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego, Wizja Rozwoju do 2010 r., będącym załącznikiem nr 1 do uchwały nr 439/2000 Sejmiku Województwa z dnia 20 czerwca 2000 r.

W syntetycznym ujęciu opisano najważniejsze efekty już uzyskane podczas realizacji poszczególnych celów strategii do końca 2004 r. (*ex post*) a także wzmiankuje się o efektach, które będą uzyskane w najbliższym czasie, gdyż są w toku realizacji lub przyznano środki na ich wykonanie. Ze względu na krótki okres realizacji strategii, w opisie przeważają informacje odnoszące się do bezpośrednich efektów zrealizowanych przedsięwzięć (produktów), w mniejszym stopniu występują ich efekty pośrednie (rezultaty, oddziaływania).

Cel 1: Podniesienie poziomu wykształcenia mieszkańców

Cel ten m.in. realizowały następujące przedsięwzięcia:

- stypendia Marszałka Województwa dla studentów i uczniów szkół ponadpodstawowych. W latach 2001-2004 łącznie ufundowano 125 stypendiów studenckich, w kwocie 169 tys. zł i 298 stypendiów uczniowskich, w kwocie 737 tys.,
- budowa i remonty 126 obiektów dydaktycznych szkolnictwa podstawowego i ponadpodstawowego,
- w zakresie upowszechnienia edukacji informatycznej przekazano do szkół podstawowych, gimnazjów oraz szkół ponadgimnazjalnych wyposażenie do 350 pracowni informatycznych. W toku jest program *pracownia komputerowa w każdej szkole*, w ramach którego pracownie otrzyma kolejnych 79 placówek,
- 1825 szkół wszystkich poziomów kształcenia uczestniczy w programie Interklasa, który ma na celu przygotowanie uczniów do funkcjonowania w społeczeństwie informacyjnym,
- utworzono wyższe szkoły zawodowe: Państwową Wyższą Szkołę Zawodową we Włocławku oraz szkoły niepaństwowe w: Bydgoszczy, Grudziądzu, Świeciu, Toruniu, Tucholi,
- utworzono Regionalne Centrum Edukacji Informatycznej na Wydziale Matematyki i Informatyki UMK w Toruniu,

- powstało Regionalne Centrum Edukacji Innowacyjnej przy Wojewódzkiej Bibliotece Publicznej Książnica Kopernikańska w Toruniu,
- cel ten realizowały również liczne przedsięwzięcia szkoleniowe adresowane do bezrobotnych podejmowane przez Wojewódzki Urząd Pracy, Powiatowe Urzędy Pracy i podmioty działające na ich zlecenie.

Cel 2: Stworzenie szans dla równomiernego rozwoju powiatów

Realizowany był pośrednio poprzez przedsięwzięcia podejmowane bezpośrednio dla realizacji innych celów.

Cel 3: Rozwój infrastruktury komunikacyjnej i telekomunikacyjnej

Wobec ogromu potrzeb, zwłaszcza w zakresie infrastruktury transportowej, zrealizowane dotąd przedsięwzięcia poprawiły sytuację regionu w nieznacznym stopniu:

- w latach 2001-2004 w województwie łącznie przebudowano i zmodernizowano 123 km dróg wojewódzkich. Wybudowano wewnętrzną obwodnicę W-Z miasta Bydgoszczy. Trwa modernizacja części drogi S-10, zrealizowano łącznie ok. 30 km.
- zrealizowana została obwodnica Nakła nad Notecią w ciągu drogi krajowej nr 10,
- w IV kwartale 2004 r. rozpoczęła się budowa obwodnicy Szubina,
- wykonano Aleję Królowej Jadwigi we Włocławku, nowy odcinek drogi krajowej nr 62,
- wykonano południową obwodnicę Torunia, tzw. trasę poligonową, nowy odcinek drogi krajowej nr 10,
- dokonano modernizacji Mostu Pomorskiego i Ronda Fordońskiego w Bydgoszczy,
- Zarząd Województwa Kujawsko-Pomorskiego, działając na rzecz usprawnienia komunikacji kolejowej w regionie, wystąpił z inicjatywą zakupu autobusów szynowych; do końca 2004 r. zakupiono 5 autobusów, a w 2005 r. zostaną zakupione 3 następne,
- zmodernizowano port lotniczy w Bydgoszczy oddając do użytku terminal pasażerski,
- w 2002 r. utworzono Kujawsko-Pomorską Sieć Informacyjną Sp. z o.o., która dysponuje własnym Centrum Zarządzania Siecią i realizuje transmisje szerokopasmowe pomiędzy Bydgoszczą, Toruniem i Włocławkiem. Ponadto Spółka uruchomiła szerokopasmową sieć miejską we Włocławku oraz transmisje danych pomiędzy Collegium Medicum UMK w Bydgoszczy i wybranymi szpitalami w województwie; uczestniczy także w pracach aplikacyjnych i przygotowaniu usług z zakresu e-administracji, nauczania na odległość i telemedycyny. Województwo należy do najsilniej informatyzujących się regionów w kraju, jest przykładem chętnie naśladowanym,
- w ramach współdziałania Samorządu Województwa i Ministerstwa Nauki i Informatyzacji utworzono w 2003 r. 172 punkty powszechnego dostępu do internetu w bibliotekach publicznych (czytelnie internetowe), w ramach programu IKONKA. Punkty te powstały we wszystkich gminach miejskich i wiejskich regionu (z wyjątkiem miast prezydenckich). W 33 jednostkach powstały po 2 takie punkty.

Cel 4: Rozwój funkcji metropolitalnych ośrodków stołecznych województwa

Realizujące ten cel przedsięwzięcia ukierunkowane są na wzmocnienie obu miast stołecznych jako biegunów aglomeracji bydgosko-toruńskiej, a następnie dyfuzji rozwoju w regionalnym otoczeniu. Wśród ważniejszych przedsięwzięć należy wymienić:

- prace nad planem zagospodarowania przestrzennego przyszłego Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Metropolitalnego, podjęte przez Kujawsko-Pomorskie Biuro Planowania Przestrzennego i Regionalnego we Włocławku, przy współudziale miast Torunia i Bydgoszczy. Przedsięwzięcie to realizowane jest w ramach międzynarodowego projektu DEFRIIS współfinansowanego środkami Inicjatywy Europejskiej INTERREG III B,
- inicjatywę Zarządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego z dnia 17 marca 2004 r. w sprawie Porozumienia dotyczącego partnerstwa w działaniach na rzecz rozwoju Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Metropolitalnego,
- Porozumienie partnerskie w sprawie Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Metropolitalnego z 20 kwietnia 2005 r. zawarte pomiędzy Marszałkiem Województwa Kujawsko-Pomorskiego – Prezydentem Miasta Bydgoszczy - Prezydentem Miasta Torunia – Starostą Bydgoskim – Starostą Toruńskim,
- rozwój bydgoskich i toruńskich szkół wyższych, instytucji kultury, placówek lecznictwa, znaczących przedsięwzięć artystycznych i naukowych, akcji społecznych, imprez sportowych itp., np. rozbudowa Wydziału Matematyki i Informatyki UMK, Wydziału Farmacji UMK, przekształcenie Akademii Bydgoskiej w Uniwersytet Kazimierza Wielkiego.

Cel 5: Wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich i małych miast realizowany był poprzez:

- działania ukierunkowane na aktywizację gospodarczą. Istotną rolę w tym zakresie odegrał Program Aktywizacji Obszarów Wiejskich (Komponent B-1). W ramach programu świadczone były usługi na rzecz zatrudnienia, organizacji centrów wspierania przedsiębiorczości oraz organizacji inkubatorów przedsiębiorczości. W wyniku realizacji programu blisko 13 000 osób uczestniczyło w różnego rodzaju formach aktywizacji zawodowej,
- realizację projektów współfinansowanych przez przedakcesyjny program SAPARD. W jego ramach złożono 2048 wniosków, z których 1716 zatwierdzono do realizacji,
- działania informacyjno-doradcze i szkoleniowe, w ramach Regionalnej Sieci Informacyjno-Doradczej, sieci wymiany informacji między Urzędem Marszałkowskim i związanymi z nim instytucjami a przedstawicielami gmin i powiatów województwa,
- w następstwie określonych działań doradczo-promocyjnych ok. 250 gospodarstw rolnych uruchomiło usługi turystyczne (agroturyzm), ukazał się katalog gospodarstw agroturystycznych, którego publikację dofinansował samorząd województwa,
- działania na rzecz kształtowania postaw przedsiębiorczych wśród młodzieży i dorosłych poprzez zmiany kierunków kształcenia zawodowego i dostosowanie ich do potrzeb rynku pracy. W tym zakresie współdziałały Powiatowe Urzędy Pracy, Wojewódzki Urząd Pracy, Kuratorium Oświaty, Rady Zatrudnienia i jednostki samorządu terytorialnego,
- liczne kursy, konferencje, wyjazdy studyjne, mające na celu przygotowanie rolników, przetwórców płodów rolnych, władz lokalnych do funkcjonowania w Unii Europejskiej po akcesji,
- w ramach dostosowania zakładów przetwórstwa rolnego do standardów produkcyjnych Unii Europejskiej unowocześniono 110 zakładów przetwórstwa mięsnego i ubojni, 42 mleczarnie, 58 mieszalni pasz, 3 chłodnie i 2 zakłady utylizacji odpadów.

Cel 6: Restrukturyzacja rynku pracy i ograniczenie bezrobocia

Dla realizacji tego celu podjęto liczne przedsięwzięcia, wśród których należy wymienić:

- Kujawsko-Pomorski Program Rozwoju Zasobów Ludzkich - projekt współfinansowany środkami Phare 2001, w wysokości 2447,4 tys. euro, w ramach którego przeszkolono ok. 4000 osób, zorganizowano 278 szkoleń i 1 konferencję z udziałem 154 osób. W wyniku tych działań 187 osób znalazło zatrudnienie, samozatrudnienie,
- Kujawsko-Pomorski Program Rozwoju Zasobów Ludzkich – projekt współfinansowany środkami Phare 2002 w wysokości 1089,7 tys. euro,
- Program Aktywizacji Zawodowej Absolwentów „Pierwsza Praca”, w ramach którego w latach 2002 – 2004 zaktywizowano łącznie 58 tys. absolwentów,
- program „Programowanie integracji europejskiej za pośrednictwem organizacji pozarządowych – TERAZ INTEGRACJA”, zrealizowany w 2003 r., adresowany do dzieci i młodzieży w wieku szkolnym, studentów oraz bezrobotnych absolwentów,
- projekt „Rozwój innowacyjnych koncepcji konsultacyjnych w mediach i sektorze komunikacji – Media Coach” w ramach programu Leonardo da Vinci, zrealizowany w latach 2000–2003,
- projekt „Wejście na rynek pracy” w ramach programu Leonardo da Vinci, zrealizowany w latach 2001-2002,
- projekt „Rozwój poradnictwa zawodowego metodą video-konferencji”, w ramach programu Leonardo da Vinci, zrealizowany w latach 2000-2001,
- projekt „Kształcenie Animatorów Gospodarczych w rozszerzającej się Europie”, w ramach programu Leonardo da Vinci, realizowany w latach 2003-2005 przez WUP przy współpracy z Akademią Techniczno – Rolniczą w Bydgoszczy,
- Program Aktywizacji Obszarów Wiejskich - komponent B-1: Reorientacja/Przekwalifikowania, którym w latach 2002-2004 objęto 13,4 tys. osób,
- Inicjatywa Wspólnotowa INTERREG IIIC projekt ADEP, zamierzony do realizacji w okresie od 1 stycznia 2004 r. do 31 grudnia 2006 roku, którego celem jest poprawa efektywności polityk i instrumentów rozwoju regionalnego i spójności poprzez wymianę informacji oraz wzajemnie wykorzystywanych doświadczeń we współpracy międzyregionalnej,

Ponadto znacząca część działań obejmowała różne formy kształcenia, w tym ustawicznego dorosłych realizowanych przez 13 istniejących w regionie Centrów Kształcenia Ustawicznego oraz Centra Kształcenia Praktycznego w Brodnicy, Grudziądzu, Włocławku i Bydgoszczy.

Cel 7: Rozwój infrastruktury otoczenia biznesu i wspomaganie postępu technologicznego w celu aktywizacji małych i średnich przedsiębiorstw

Cel ten realizowały m.in. przedsięwzięcia:

- powołanie Kujawsko-Pomorskiej Rady Przedsiębiorczości, która ukonstytuowała się w listopadzie 2003 r. dla wspólnego wypracowania i podejmowania działań związanych ze zdynamizowaniem rozwoju gospodarczego regionu. Rada pracuje w 25 osobowym składzie pod przewodnictwem Marszałka Województwa, a w jej skład wchodzi rektorzy uczelni, szefowie organizacji samorządu gospodarczego, samorządu lokalnego, związków zawodowych, największych przedsiębiorstw i wybranych organizacji społeczno-zawodowych,
- w 2002 r. utworzono Kujawsko-Pomorski Fundusz Poręczeń Kredytowych, który rozpoczął swoją działalność latem 2003 r. i aktualnie uznawany jest za najbardziej

dynamiczny w kraju. Do końca 2004 r. udzielił 342 poręczeń na kwotę ponad 12,3 mln zł. W województwie funkcjonują także lokalne fundusze poręczeń kredytowych w: Bydgoszczy, Toruniu, Świeciu, Płużnicy, Grudziądzu,

- podjął działalność Kujawsko-Pomorski Fundusz Pożyczkowy. Akt założycielski spółki podpisano w dniu 8 września 2004 r., a kapitał Spółki wynosi 2 500 tys. zł,
- w 2004 r. na mocy porozumienia z Polską Agencją Informacji i Inwestycji Zagranicznych utworzono w strukturach Urzędu Marszałkowskiego Centrum Obsługi Inwestora o zasięgu regionalnym,
- przy Izbie Przemysłowo-Handlowej w Toruniu powstało Regionalne Centrum Eksportu, w ramach którego utworzona została m.in. baza eksporterów z województwa, Kujawsko-Pomorski Klub Eksportera,
- w 2004 r. utworzone zostało Regionalne Centrum Innowacyjności przez ATR w Bydgoszczy,
- w ramach programu Phare 2001 Spójność Społeczna i Gospodarcza Toruńska Agencja Rozwoju Regionalnego S.A. zrealizowała projekt budowy Centrum Transferu Technologii w Toruniu. Budynek centrum został oddany do użytku w grudniu 2004 r.,
- w ramach Phare 2001 zrealizowano projekt przygotowania terenów inwestycyjnych dla Parku Przemysłowego w Solcu Kujawskim. Ponadto w ramach Phare 2002 Spójność Społeczna i Gospodarcza w Solcu Kujawskim realizowany jest projekt utworzenia Inkubatora Przedsiębiorczości,
- w ramach Phare 2003 Spójność Społeczna i Gospodarcza realizowany jest projekt utworzenia Vistula Park Świecie,
- prowadzone są prace organizacyjno-przygotowawcze do realizacji projektów Toruńskiego Parku Przemysłowo-Technologicznego oraz Bydgoskiego Parku Przemysłowego na terenach Zakładów Chemicznych „Zachem” które współfinansowanie z funduszy strukturalnych UE,
- w Rypinie utworzony został Powiatowy Inkubator Przedsiębiorczości.

Powyższe działania spinają kolejne edycje Forum Gospodarczego. Odbyły się 4 fora, które zgromadziły liczną reprezentację środowisk: samorządowych, gospodarczych i naukowych regionu, podejmujących działania na rzecz rozwoju województwa. Z inicjatywy I Forum m.in. opracowano pierwszą i do niedawna jedyną w Polsce Regionalną Strategię Innowacji.

Cel 8: Wykorzystanie walorów przyrodniczych i kulturowych na potrzeby turystyki

Wśród przedsięwzięć realizujących ten cel można wymienić:

- utworzenie w kwietniu 2005 r. Kujawsko-Pomorskiej Organizacji Turystycznej na podstawie zebrania założycielskiego członków założycieli, która będzie zapewniać kompleksową informację i promocję turystyczną i kulturalną,
- działania na rzecz zachowania materialnych elementów dziedzictwa kulturowego regionu, w latach 2000-2004 samorząd województwa desygnował na ten cel ponad 33 mln zł,
- wsparcie organizacyjno-finansowe imprez turystycznych o znaczeniu regionalnym i krajowym, w tym targi, wystawy, inne oraz wydawnictw promocyjnych.

Cel 9: Rozwój miast: Włocławka, Grudziądz i Inowrocławia

Generalnie cel ten realizowały samorządy lokalne tych miast wzmacniając subregionalny charakter tych ośrodków. Liczne przedsięwzięcia inwestycyjne w tych

miastach z zakresu infrastruktury komunalnej (np. oczyszczalnie ścieków i sieci kanalizacyjne), komunikacyjnej (drogi, obwodnice, mosty), społecznej (szpitale, szkoły wyższe) znacząco były wspierane przez Samorząd Województwa, także przy wykorzystaniu środków przedakcesyjnych Unii Europejskiej.

Cel 10: Gospodarcze wykorzystanie Wisły i Kaskady Dolnej Wisły oraz właściwe kształtowanie gospodarki wodnej

W ramach realizacji tego celu w toku są prace studialne i projektowe związane z budową stopnia wodnego na Wiśle wraz z hydroelektrownią i przeprawą drogową w rejonie Ciechocinek-Nieszawa. W minionych latach podejmowane były liczne działania o charakterze promocyjnym, informacyjnym, organizacyjnym zmierzające do uruchomienia procedury planistycznej i zaprojektowania przedsięwzięcia. W ich ramach Sejmik Województwa Kujawsko-Pomorskiego przyjął 3 uchwały określające stanowisko samorządu województwa kujawsko-pomorskiego wobec budowy stopnia wodnego Ciechocinek-Nieszawa. Podjętych również zostało w tej sprawie 5 uchwał samorządów miast i gmin obszaru dolnej Wisły. Stosowne wystąpienie do Prezesa Rady Ministrów skierował Związek Gmin Ziemi Kujawskiej. Hydroprojekt Warszawa Sp. z o.o. opracował Koncepcję programowo-przestrzenną z wariantowym studium wykonalności dla projektowanej inwestycji p.n. „Budowa stopnia wodnego w Nieszawie - Ciechocinku”. Zarząd Województwa w dniu 6 czerwca 2005 r. zajął stanowisko pozytywnie opiniując przedłożone opracowanie, opowiadając się jednocześnie za drugim wariantem trwałego zabezpieczenia stopnia Włocławek, tj. budowy stopnia wodnego oraz zbiornika w Nieszawie - Ciechocinku.

Budowa stopnia wodnego została wpisana jako jedno z trzech priorytetowych przedsięwzięć dla województwa kujawsko-pomorskiego do załącznika projektu Narodowego Planu Rozwoju na lata 2007-2013 na mocy uchwały Zarządu Województwa Nr26/370/2006 z dnia 5 maja 2005 r.

Cel 11: Rozwój infrastruktury technicznej

Cel ten był i jest realizowany w bardzo szerokim zakresie poprzez przedsięwzięcia obejmujące: budowę, rozbudowę i modernizację sieci gazowniczych, elektrycznych, ciepłowniczych, wodociągowych, systemów kanalizacji zbiorczej i oczyszczalni ścieków oraz składowisk odpadów. W tym zakresie dokonano m.in.:

- gazyfikacji obszarów zurbanizowanych w Toruniu, Wąbrzeźnie i Kamieniu Krajeńskim oraz wybudowano gazociąg Lisewo – Rogoźno jako kolejny fragment gazociągu wysokiego ciśnienia Włocławek – Gdynia,
- wprowadzane są proekologiczne systemy ogrzewania,
- w zakresie rozbudowy sieci kanalizacji zbiorczej i oczyszczania ścieków samorządy gmin oddały do użytku 243 systemy kanalizacyjne. Ogólna długość wybudowanej w okresie 2001-2004 kanalizacji sanitarnej wynosi 856 743 mb. Trwa budowa przyzagrodowych oczyszczalni ścieków na terenach o rozproszonej zabudowie, nieprzewidzianych do skanalizowania,
- w ramach programu ISPA w regionie realizowane są 4 projekty: Modernizacja i rozbudowa sieci kanalizacji ściekowej dla Bydgoszczy w wysokości 32,5 mln euro, Gospodarka wodno-ściekowa w Toruniu w wysokości 47,5 mln. euro, Modernizacja i rozbudowa oczyszczalni ścieków wraz z siecią kanalizacyjną we Włocławku w wysokości 35,4 mln. euro, Oczyszczanie ścieków w Grudziądzu – 5,4 mln. euro,
- liczne gminy w województwie porządkowały systemy gospodarki odpadami; funkcjonuje kompleks utylizacji odpadów w Bydgoszczy (ul. Prądocińska), w tym

odpadów niebezpiecznych, odpadów komunalnych w Machnacu k. Włocławka oraz w Puszczy Miejskiej k. Rypina, wdrażany jest regionalny system unieszkodliwiania odpadów medycznych poprzez modernizację spalarni odpadów w Bydgoszczy, Toruniu i Włocławku.

Cel 12: Kształtowanie i ochrona struktur przyrodniczych na obszarze województwa

W ramach realizacji powyższego celu m.in. wykonano:

- rekultywację 158 ha gruntów rolnych, w tym 64 ha przywrócono na cele rolnicze oraz 8 ha gruntów rolnych odkrzaczono i 41 ha odkamieniono,
- w ramach programów zalesiania gruntów rolnych prowadzonych przez regionalne dyrekcje lasów państwowych i starostwa zalesiono ok. 4000 ha,
- budowę i renowację zbiorników wodnych wykonano na obszarze 30 ha oraz 15 ha stawów rybnych, prowadzone są działania rekultywacji jezior Rudnickie Wielkie w Grudziądzu oraz Głębołek w Tucholi,
- prowadzone są prace polegające na tworzeniu pasów ochronnych wokół jezior i wzdłuż cieków wodnych,
- powiększono obszary Parków Krajobrazowych: Krajeńskiego i Brodnickiego,
- wyznaczone zostały obszary specjalnej ochrony ptaków Natura 2000 (Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 21 lipca 2004 r. (Dz. U. z 2004 r. Nr 229, poz. 2313).

Cel 13: Zapewnienie bezpieczeństwa publicznego w regionie

Wśród najważniejszych przedsięwzięć realizujących ten cel należy wymienić budowę zintegrowanego systemu ratownictwa drogowego i medycznego, wraz z poprawą wyposażenia technicznego, poprzez uruchomienie Centrów Koordynacji Ratownictwa i Ochrony Ludności w Toruniu, Inowrocławiu, Bydgoszczy, Włocławku i Grudziądzu. Ponad to samorządy większych miast uruchomiły systemy wizualnego monitoringu wybranych fragmentów przestrzeni miejskich. Samorząd Województwa i niektóre samorządy lokalne wsparły służby porządkowe państwa w pojazdy i inny sprzęt. Komendy miejskie w Toruniu i Włocławku oraz 4 komendy powiatowe otrzymały sprzęt informatyczny i wyposażenie niebieskich pokoi. Realizowane są również działania w ramach programu „Bezpieczny Region”.

Cel 14: Rozwój współpracy międzynarodowej

Aktualnie samorząd województwa współpracuje z 13 regionami Europy na podstawie sformalizowanych porozumień lub podpisanych listów intencyjnych. Najbardziej rozwinięta jest współpraca z regionem Midi Pyrenees we Francji, która rozpoczęła się w 2002 roku, polegająca na wymianie informacji i doświadczeń, przygotowania administracji do funkcjonowania po akcesji w UE. Samorząd województwa Kujawsko-Pomorskiego jest partnerem dwóch projektów realizowanych we współpracy z innymi regionami europejskimi: projekt Defris (INTRREG III B – współpraca transnarodowa), projekt Adep (INTERREG III C – współpraca międzyregionalna).

Międzynarodowa współpraca międzyregionalna realizowana jest na płaszczyznach:

- regionalne misje gospodarcze, uczestniczenie w podobnych misjach w składzie Międzyrządowych Komisji ds. Współpracy Międzyregionalnej,
- uczestnictwo w znaczących, międzynarodowych imprezach targowych i wystawienniczych,
- zróżnicowane w formach akcje promocyjne, w tym prezentacje twórczości kulturalnej,

- działalność reprezentujących województwo placówek: Biura Informacji i Reprezentacji Województwa w Dusseldorfie i Biura Informacyjnego Województwa w Brukseli.
- uczestnictwo przedstawicieli województwa w instytucjach Unii Europejskiej: w Parlamencie Europejskim, w Komitecie Regionów Europy, w Kongresie Władz Lokalnych i Regionalnych,

3. Diagnoza stanu województwa kujawsko-pomorskiego

Opracowanie Strategii Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego, poprzedzone zostało diagnozą prospektywną jego stanu w końcu 1999 r. W jej ramach wykonano wszechstronną analizę uwarunkowań zewnętrznych i wewnętrznych przyszłego rozwoju regionu, której wyniki zawiera publikacja pt. Województwo Kujawsko-Pomorskie, Diagnoza Prospektywna (Toruń 1999). Chcąc zweryfikować stan aktualności ocen sformułowanych w tym dokumencie, wykonano załączone niżej zestawienia statystyczne:

Tabela 1: Dynamika sytuacji społeczno-gospodarczej województwa kujawsko-pomorskiego w latach 1999 – 2004 w świetle wybranych mierników.

Lp.	Mierniki	1999	2004	1999=100%
1.	Ludność w tys.	2 100,8	2 068,3	98,4
2.	Ludność na 1 km ²	117	115	98,3
3.	Ludność w miastach w % ogółu ludności	62,3	61,7	99,0
4.	Przyrost naturalny na 1000 ludności	0,8	0,5	62,0
5.	Saldo migracji wewnętrznych i zagranicznych na pobyt stały w liczbach bezwzględnych	- 821	-1448	176,4
6.	Saldo migracji wewnętrznych i zagranicznych na pobyt stały na 1000 ludności	- 0,4	-0,7	175,0
7.	Ludność w wieku poniżej 25 lat w % ogółu ludności	37,4	34,9	93,3
8.	Ludność w wieku 65 lat i więcej w % ogółu ludności	11,2	12,0	107,1
9.	Ludność w wieku przedprodukcyjnym w % jej ogółu	25,6	21,9	85,5
10.	Ludność w wieku produkcyjnym w % jej ogółu	60,8	63,8	104,9
11.	Ludność w wieku poprodukcyjnym w % jej ogółu	13,6	14,3	105,14
12.	Podmioty gospodarki narodowej zarejestrowane w rejestrze REGON w tys.	158,0	185,2	117,2
13.	Podmioty gospodarki narodowej zarejestrowane w rejestrze REGON w sektorze prywatnym w tys. * 2003 r.	153,4	184,7*	120,4
14.	Podmioty gospodarki narodowej zarejestrowane w rejestrze REGON na 1000 ludności	75,2	89,5	119,1
15.	Nakłady inwestycyjne (ogółem) na 1 mieszkańca w zł. * 2003 r.	2 239	2 143*	95,7
16.	Wartość produkcji sprzedanej przemysłu (<i>ceny bieżące</i>) w mln zł	22 720	29 577	130,2

17.	Wartość produkcji sprzedanej przemysłu na 1 mieszkańca w zł (<i>ceny bieżące</i>)	10 818	14 300	132,2
18.	Produkcja włókien syntetycznych w tys. ton. . * 2003, **2001	55,8**	69,8*	125,1
19.	Produkcja papieru i tektury w tys. ton. . * 2003,	559,3	763,2*	136,5
20.	Produkcja nawozów azotowych (w przeliczeniu na czysty składnik) w tys. ton. . * 2003, **2001	266,5**	243,3*	91,3
21.	Mieszkania oddane do użytku ogółem	4 827	4 600	95,3
22.	Mieszkania oddane do użytku wzrost lub spadek w stosunku do 1995 r. w % / * wzrost w stosunku do 2000 r.	17,7	53,8*	X
23.	Turystyczne obiekty noclegowe zbiorowego zakwaterowania w liczbach bezwzględnych	30 503	25 722	84,3
24.	Udzielone noclegi w turystycznych obiektach noclegowych zbiorowego zakwaterowania w tys. * 2003 r.	1 787,2	2 006,9*	112,3
25.	Użytki rolne w tys. ha	1 163,7	1 051,2	90,3
26.	Użytki rolne w % powierzchni ogółem	64,8	58,5	90,3
27.	Użytki rolne zmeliorowane w tys. ha * 2003 r.	466,2	466,6*	100,0
28.	Użytki rolne zmeliorowane w % ogólnej powierzchni UR * 2003 r.	39,9	43,9*	110,0
29.	Produkcja żywca rzeźnego w przeliczeniu na mięso ogółem w tys. ton * 2003 r.	318,2	325,1	102,2
30.	Trzoda chlewna ogółem w tys. szt.	2 145,3	2 045,7	95,4
31.	Trzoda chlewna w gospodarstwach indywidualnych w tys. szt.	1 924,4	1 915,7	99,5
32.	Plony zbóż w q/ha * 2003 r.	31,9	29,9*	93,7
33.	Powierzchnia gruntów leśnych w tys. ha	412,6	425,1	103,0
34.	Lesistość w % powierzchni ogółem	22,4	23,1	103,1
35.	Obszary prawnie chronione w % powierzchni ogólnej	31,0	32,4	104,5
36.	Pracujący ogółem w tys. (<i>stan w dniu 30.IX. 2002 r.</i>)** * 2003 r.	775,9 **	720,4*	92,8
37.	Pracujący na 1000 ludności (<i>stan w dniu 30.IX.2002 r.</i>) * 2003 r.	369,2**	310,2*	84,0
38.	Przeciętne zatrudnienie w przemyśle w tys.	172,7	128,4	74,3
39.	Przeciętne zatrudnienie w przemyśle na 1000 ludności	82,2	62,1	75,5
40.	Przeciętne zatrudnienie w budownictwie w tys.	30,8	13,7	44,5
41.	Przeciętne zatrudnienie w budownictwie na 1000 ludności	14,7	6,6	45,0
42.	Bezrobotni zarejestrowani ogółem w tys.	156,3	199,6	127,7
43.	Bezrobotni zarejestrowani w wieku do 24 lat - udział w liczbie ogółem	30,9	25,8	83,5
44.	Liczba bezrobotnych absolwentów na koniec maja 2004r.	8,2	9,0	109,8
45.	Stopa bezrobocia rejestrowanego * marzec 2005 r.	16,9	23,5 23,8*	139,0

46.	Wskaźnik skolaryzacji brutto szkolnictwa wyższego (%) * dane za 2002 r.	30,2	37,8*	X
47.	Szkoły wyższe * 2003 r.	12	15*	125
48.	Liczba studentów * 2003 r.	65 205	83 422*	127,9
49.	Wskaźnik skolaryzacji brutto szkolnictwa średniego ogólnokształcącego % * dane za 2002 r.	29,4	35,8*	121,8
50.	Ludność w miastach korzystająca z wodociągu w % ogółu ludności * 2003 r.	92,4	95,7*	103,6
51.	Ludność w miastach korzystająca z kanalizacji w % ogółu ludności * 2003 r.	83,4	84,6*	101,4
52.	Ludność w miastach korzystająca z gazu sieciowego w % ogółu ludności * 2003 r.	76,0	72,1*	94,9
53.	Ludność korzystająca z oczyszczalni ścieków w % ogółu ludności	37,3	60,2	161,4
54.	Emisja zanieczyszczeń powietrza w tys. ton. pyłów	13,6	7,7	56,6
55.	Emisja zanieczyszczeń powietrza w tys. ton gazów	81,4	65,1	80,0
56.	Linie kolejowe eksploatowane w km na 100 km ² Powierzchni	7,9	7,1	89,9
57.	Drogi publiczne o twardej nawierzchni w km na 100 km ² powierzchni	75,3	75,7	100,5
58.	Abonenci telefonii przewodowej na 1000 ludności (dane dot. operatorów sieci publicznych)	264,7	309,6	117,0
59.	Dochody budżetu województwa na 1 mieszkańca Polska=100	100,0	87,6	87,6
60.	Wydatki budżetu województwa na 1 mieszkańca Polska=100	102,0	89,9	88,1
61.	Produkt krajowy brutto (ceny bieżące) w mln zł w 2001r. *2002 r	29 657,7	38 567,3*	130,0
62.	Produkt krajowy brutto (ceny bieżące) na 1 mieszkańca w zł w 1998 r. i średni dla okresu 2000 – 2002 r.	13 194	18 635	141,2
63.	Produkt krajowy brutto na 1 mieszkańca (ceny bieżące) Polska = 100 %	86,2	91,2	105,8

Źródło: Dane statystyczne GUS w Warszawie i US w Bydgoszczy

Liczba ludności województwa w okresie 1999-2004 zmniejszyła się do 2068,3 tys. osób, co stanowiło 98,4% stanu z 1999 r. Tendencja spadkowa wynikała z ujemnego przyrostu naturalnego oraz ujemnego salda migracji zewnętrznych. Utrzymywała się tendencja emigracji z regionu. Dynamika struktury wiekowej ludności wskazuje na tendencję jej starzenia. W stosunku do 1999 r. liczba osób w wieku przedprodukcyjnym zmniejszyła się o ponad 3%, natomiast ludność w wieku produkcyjnym wzrosła o 3% i w wieku poprodukcyjnym o 0,7%.

Prognoza demograficzna GUS zakłada, że zaludnienie województwa w zasadzie się nie zmieni, w 2015 r. będzie ono minimalnie większe – 101,1 % stanu z 2000 r. a w 2030 r. będzie minimalnie niższe – 98,6% stanu z 2000 r. W najbliższej dekadzie utrzymywać się będzie tendencja spadku udziału ludności w wieku przedprodukcyjnym i w 2015 r. ludności tej będzie 19,5%. Przejściowo, do 2010 r. będzie zwiększał się udział ludności w wieku produkcyjnym, ale już w 2015 r. ma być podobny do dzisiejszego – 62,3%. Prognoza zakłada wyraźny wzrost liczby ludności w wieku poprodukcyjnym, której udział w 2015 r. będzie wynosił 18,3%. Zarówno obecna sytuacja demograficzna jak i prognozowane jej zmiany implikują, że podaż pracy w regionie kujawsko-pomorskim jeszcze przez kilkanaście lat będzie bardzo wysoka.

W rozpatrywanym okresie systematycznie zwiększała się liczba podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w systemie REGON, zwłaszcza w sektorze prywatnym.

Systematycznie zwiększała się ogólna wartość produkcji sprzedanej przemysłu (124,3%) oraz produkcja wybranych wyrobów przemysłowych, np.: papieru i tektury o 36,5 %, włókien syntetycznych o 25,1 %. Ujawnił się natomiast regres w budownictwie, ilustrowany znaczącym spadkiem ilości oddawanych do użytku mieszkań.

Przy spadku powierzchni użytków rolnych o ok. 6 % produkcja rolnictwa wykazywała tendencje wzrostowe, co ilustruje wzrost wielkości produkcji żywca rzeźnego (o 2,2 % w przeliczeniu na mięso).

Korzystny przy spadku powierzchni użytków rolnych był wzrost lesistości województwa, zachowanie 13 lokaty w tym względzie w kraju.

Zauważalna poprawa sytuacji w sferze gospodarczej nie przekładała się na stan rynku pracy. Wyraźne, niestety niekorzystne zmiany wystąpiły w sferze zatrudnienia. Zmniejszyła się ogólna liczba pracujących - do 92,8%, w tym przeciętne zatrudnienie w przemyśle do 74,3%, a w budownictwie do 44,5 % stanu w 1999r. Liczba bezrobotnych zarejestrowanych wzrosła z 156,3 tys. osób w 1999r. do 199,6 tys. w 2004r. (127,7 %). Stopa bezrobocia wzrosła z 16,9% i w końcu 2004 r. wynosiła 23,5%, co lokowało województwo na czołowym, niekorzystnym miejscu w kraju. Zwiększyły się udziały długotrwale bezrobotnych oraz liczba bezrobotnych absolwentów. Korzystnym zjawiskiem w tym kontekście był wzrost skolaryzacji młodzieży, zarówno na poziomie kształcenia wyższego jak i średniego.

Uzyskano pewien postęp w dziedzinie ochrony środowiska, co podkreślają spadki wielkości emisji pyłów i gazów, poprawę dostępności usług komunalnych przez ludność, co wyrażają zwiększone jej udziały w dostępności do sieci: wodociągowych, kanalizacji i oczyszczalni ścieków.

Dostępność komunikacyjna regionu nie uległa istotnej poprawie. Wydłużenie sieci dróg publicznych o nawierzchni utwardzonej było niewielkie, natomiast istotnie zmniejszyła się długość sieci czynnych szlaków kolejowych. Należy podkreślić, że w województwie nie stanowi problemu układ i długość dróg, ale potrzeba podwyższenia ich standardu.

Wskaźniki odnoszące się do produktu krajowego brutto, charakteryzujące w syntetyczny sposób poziom rozwoju społeczno-gospodarczego regionu wykazywały tendencję wzrostową, podkreślając liczne, pozytywne zjawiska w regionalnej gospodarce. Niestety, zjawiska te nie powodowały pożądaných zmian na rynku pracy, nie niwelowały jego głębokiego niezrównoważenia. Stan taki wskazuje, że ich oddziaływanie było zbyt słabe, lub że istotne czynniki determinujące stan tego rynku nie były dotąd w województwie w odpowiedniej skali zaktywizowane. Wydaje się, że uruchomienie właściwych czynników sprawczych zmiany sytuacji na regionalnym rynku pracy nie jest możliwe w ramach kompetencji i działań wewnątrz województwa. Konieczne są nowe instrumenty w ramach polityki państwa.

Tabela 2. Województwo kujawsko-pomorskie – pozycja w kraju w 1999 i 2003 r.

Lp.	Mierniki	1999 kraj=100	Lokata w kraju	2003 kraj=100	Lokata w kraju
1.	Ludność województwa ogółem	5,4	10	5,4	10
2.	Nakłady inwestycyjne (ogółem) w mln zł	3,7	8	4,1	8
3.	Wartość produkcji sprzedanej przemysłu w mln zł	5,3	8	5,0	8
4.	Przeciętne zatrudnienie w przemyśle w tys.	5,5	7	5,5	6

5.	Przeciętne zatrudnienie w budownictwie w tys.	4,3	9	4,7	8
6.	Bezrobotni zarejestrowani ogółem w tys.	6,4	9	6,7	11
7.	Stopa bezrobocia (wskaźnik dla województwa)	16,9	13	24,6	13
8.	Podmioty gospodarki narodowej zarejestrowane w rejestrze REGON	5,2	9	5,3	9
9.	Noclegi udzielone w obiektach zbiorowego zakwaterowania	3,7	9	4,4	8
10.	Produkcja żywca rzeźnego w przeliczeniu na mięso w tys. ton	9,7	3	8,9	4
11.	Produkcja trzody chlewnej w tys. szt.	11,6	2	12,2	2
12.	Zbiory zbóż w tys. ton	8,4	4	8,6	5
13.	Absolwenci szkół wyższych, średnich i zasadniczych, którzy podjęli pierwszą pracę w tys.	4,6	8	5,0	8
14.	Nakłady na działalność badawczo-rozwojową w mln zł	2,6	10	2,2	10
15.	Produkt Krajowy Brutto w mln zł	4,8	8	4,9	8

Źródło: Roczniki Statystyczne Województw 2000 i 2004, GUS, Warszawa 2000 i 2004.

Województwo kujawsko-pomorskie w świetle licznych wyznaczników jego pozycji na tle innych województw w kraju, jest regionem średnim, regionem 8 pozycji, przodującym w produkcji płodów rolnych, ale również przodującym w poziomie niezrównoważenia regionalnego rynku pracy, o niskich nakładach na działalność badawczo-rozwojową.

W okresie 1999-2003, w niektórych dziedzinach kujawsko-pomorskie zwiększyło swoje udziały w kraju, ale generalnie nie zmieniło to wcześniej zajmowanych pozycji, gdyż w okresie tym różnice międzyregionalne w Polsce pogłębiły się. Niemniej utrzymanie wcześniejszych pozycji przy wzroście udziałów na tle kraju, dowodzi występowania pozytywnych tendencji zmian w regionie, nie zaznaczających się – niestety – na rynku pracy.

Powyższe opisy statystyczne ukazują, iż w tych kilku minionych latach, w licznych sferach dokonana się zauważalna poprawa względem stanów wyjściowych, ujawniły się pozytywne tendencje zmian. Nie dezaktualizują one większości ocen prezentowanych w diagnozie prospektywnej, sporządzonej dla projekcji rozwoju zapisanej w strategii znanej jako Wizja Rozwoju do 2010 roku. Niemniej mając na względzie zmiany, które w przestrzeni społeczno-gospodarczej i fizycznej województwa wystąpiły, zdecydowano je ocenić z pomocą analitycznego narzędzia znanego jako analiza SWOT. Wyniki tej analizy zawierają niżej zamieszczone tablice.

Analiza SWOT

Konkurencyjność gospodarki

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none">– wielobranżowy charakter gospodarki,– czołowe pozycje w kraju w produkcji przemysłu: chemicznego, gumowego i celulozowo-papierniczego,– dobre wyposażenie ośrodków stołecznych w instytucje otoczenia biznesu,– częściowo czynna szerokopasmowa sieć informacyjna jako podstawa informatyzacji regionu,– znacząca pozycja rynkowa i eksportowa niektórych przedsiębiorstw,– otwartość regionu dla inwestycji zagranicznych,– bogate zasoby surowcowe: kopaliny, surowce pochodzenia rolniczego, leśnego,– korzystne warunki przyrodnicze dla rozwoju rolnictwa ekologicznego,– korzystna struktura obszarowa gospodarstw rolnych wykazująca tendencje zmian w kierunku gospodarstw dużych,– czołowe pozycje w skali kraju w produkcji rolnej i przetwórstwie rolno-spożywczym,– kształtująca się grupa gospodarstw producentów rolnych mogących konkurować na europejskim rynku rolnym,– wysoka aktywność rolników regionu w wykorzystaniu środków unijnych.	<ul style="list-style-type: none">– niedorozwój otoczenia instytucjonalnego biznesu w ośrodkach powiatowych,– niska kreatywność i promocja innowacji ośrodków badawczo-rozwojowych,– słabe powiązania sektora badawczo-rozwojowego z gospodarką,– niskie nakłady na działalność badawczo-rozwojową,– niska aktywność rozwojowa większości małych i średnich firm,– słabe przygotowanie dla lokalizacji inwestycji w regionie (planistyczne i infrastrukturalne),– niedostateczne wykorzystanie zasobów i walorów środowiska przyrodniczego i kulturowego dla sektora gospodarki turystycznej,– niewystarczająco wypromowana i zbyt słabo zróżnicowana oferta turystyczna.
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none">– upowszechnianie tendencji rozwoju gospodarki opartej na wiedzy,– aktywność w międzynarodowej i międzyregionalnej współpracy,– korzystny wizerunek regionu w innych krajach UE,– umacnianie więzi gospodarczych z krajami Europy Wschodniej,– nowe źródła i instrumenty wsparcia rozwoju gospodarki ze środków UE,– regionalizacja polityki rozwoju społeczno-gospodarczego państwa.	<ul style="list-style-type: none">– utrzymywanie nadmiernie skomplikowanego, niespójnego systemu prawnego dotyczącego działalności gospodarczej,– wysokie koszty pracy i kapitału,– nadmierny fiskalizm,– słaba dostępność do atrakcyjnych źródeł finansowania inwestycji rozwojowych firm,– brak postępu w realizacji zadań Państwa na obszarze województwa z zakresu infrastruktury technicznej, głównie transportowej, włączających region w przestrzeń europejską (autostrada A1, drogi ekspresowe).

Zagospodarowanie przestrzenne, środowisko

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> – gęsta i równomiernie rozwinięta sieć osadnicza zapewniająca korzystne warunki obsługi mieszkańców, – centralnie usytuowane ośrodki stołeczne województwa jako bieguny potencjalnego obszaru metropolitalnego, – Bydgoszcz, Toruń, Inowrocław ważnymi węzłami krajowej sieci kolejowej i drogowej oraz lotniczej (Bydgoszcz), – wysoki potencjał społeczno-gospodarczy obszaru doliny Wisły: Włocławek, Aleksandrów Kujawski, Ciechocinek, Toruń, Inowrocław, Bydgoszcz, Chełmno, Świecie, Grudziądz, – wysokie walory i atrakcyjność środowiska przyrodniczego dla gospodarki, rekreacji i zamieszkania, – bogate, przyrodnicze zasoby i tradycje lecznictwa uzdrowiskowego, – unikalne w skali kraju miejskie średniowieczne zespoły urbanistyczne, obiekty zabytkowe i kolekcje muzealne, – dobrze rozwinięta sieć elektroenergetyczna wysokiego napięcia, gazociągów wysokiego ciśnienia, rezerwy mocy w głównych punktach zasilania, dobre warunki fizjograficzne dla rozwoju energii odnawialnej. 	<ul style="list-style-type: none"> – niska klasa techniczna i brak urządzeń inżynierskich w sieci drogowej, – niedorozwój publicznego transportu pasażerskiego, – niezadawalający stan techniczny zabudowy mieszkaniowej komunalnej, także zabytkowej architektury, – występujące dysproporcje przestrzenne w poziomie rozwoju społeczno-gospodarczym, zainwestowaniu infrastrukturalnym, – zanieczyszczenie wód, zwłaszcza rzek i dużych jezior, mimo systematycznego inwestowania w poprawę stanu gospodarki wodno-ściekowej, – zużycie technologiczne części urządzeń i sieci w gospodarce wodno-ściekowej, – niski poziom odzysku i unieszkodliwiania odpadów poza składowiskami, – niedostosowanie regulacji stosunków wodnych do reżimu hydrologicznego w regionie.
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> – węzłowe położenie na drogach tranzytowych środkowej Europy, w sieci transeuropejskich korytarzy transportowych drogowych i kolejowych, – realizacja inwestycji drogowych – autostrady A-1, oraz innych dróg zapewniających połączenia w układzie krajowym i europejskim, – nowe źródła i instrumenty wsparcia w zakresie gospodarowania przestrzenią ze środków UE. 	<ul style="list-style-type: none"> – utrzymywanie się trudnej dostępności komunikacyjnej regionu, – wstrzymywanie inwestycji drogowych, w tym budowy autostrady A-1, – nie podejmowanie inwestycji w zakresie poprawy stanu infrastruktury kolejowej, – opóźnienie inwestycji budowy stopnia wodnego na Wiśle poniżej Włocławka, – niska jakość prawa w zakresie planowania i zagospodarowania przestrzennego nie zapewniająca ładu przestrzennego i zrównoważonego rozwoju.

Spoleczeństwo

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none">– młodość społeczności regionu,– proedukacyjne postawy społeczeństwa regionu,– rozwinięte szkolnictwo wyższe, w tym dwa silne ośrodki kształcenia akademickiego Toruń i Bydgoszcz,– silny ośrodek usług zdrowotnych w Bydgoszczy,– wysoka aktywność kulturalna i sportowa o znaczeniu krajowym i międzynarodowym,– aktywny sektor organizacji pozarządowych.	<ul style="list-style-type: none">– utrzymujące się wysokie bezrobocie strukturalne, technologiczne oraz ukryte na obszarach wiejskich,– rosnące bezrobocie wśród młodzieży, absolwentów,– wadliwa struktura kwalifikacji zawodowych przy dużej inercji zmian kierunków kształcenia do potrzeb rynku pracy,– niedostateczna podaż pozarolniczych miejsc pracy na obszarach wiejskich,– niska dostępność Internetu dla gospodarstw domowych i podmiotów gospodarczych, głównie na terenach wiejskich,– niedostosowanie oferty usług publicznych do zmieniającej się struktury demograficznej,– mało aktywne postawy obywatelskie mieszkańców,– słabo rozwinięty system profilaktyki zdrowia,– niska wrażliwość społeczna względem niektórych grup społecznych, np. osób uzależnionych, niepełnosprawnych, bezdomnych.
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none">– polityka rynku pracy w kierunku obniżenia kosztów zatrudnienia,– możliwość zatrudnienia na europejskim rynku pracy,– nowe źródła i instrumenty wsparcia rozwoju zasobów ludzkich ze środków UE.	<ul style="list-style-type: none">– utrzymywanie tendencji niskiej reprodukcji ludności,– przekształcenia w gospodarce powodujące mniejsze zapotrzebowanie na pracę,– emigracja poza województwo osób młodych, wykształconych, przedsiębiorczych,– wzrost kosztów kształcenia,– niestabilna polityka zdrowotna państwa.

4. Przesłanki do projektu strategii wynikające z analizy odnośnych dokumentów

4.1. Wnioski z analiz obowiązujących i realizowanych dokumentów regionalnych

W okresie do końca 2004 r. samorząd województwa kujawsko-pomorskiego realizując zobowiązanie art. 11 ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. *O samorządzie województwa* przyjął jako programujące rozwój następujące dokumenty o charakterze strategicznym:

1. Strategia Rozwoju Województwa Kujawsko - Pomorskiego, Wizja Rozwoju do 2010 roku, uchwalona przez Sejmik Województwa w dniu 20 czerwca 2000 r. jako załącznik nr 1 do uchwały nr 439/2000,

2. Strategia Rozwoju Obszarów Wiejskich i Rolnictwa, uchwalona przez Sejmik Województwa w dniu 20 czerwca 2000 r. jako załącznik nr 2 do uchwały nr 439/2000,
3. Regionalna Strategia Innowacji Województwa Kujawsko - Pomorskiego, przyjęta przez Sejmik Województwa w dniu 11 czerwca 2001 r., uchwałą nr 636/2001,
4. Strategia Polityki Zdrowotnej przyjęta przez Sejmik Województwa w dniu 28 maja 2001 r., uchwałą nr 625/2001. Strategię tę poprzedził wieloletni program pn. Województwo Promujące Zdrowie, uchwalony przez Sejmik Województwa w dniu 12 czerwca 2000 r., uchwałą nr 421/2000,
5. Program strategiczny dla pomocy społecznej pn. Stymulowanie rozwoju pomocy społecznej w województwie kujawsko-pomorskim – perspektywa środowiskowa i instytucjonalna, uchwalony przez Sejmik Województwa w dniu 15 lipca 2002 r., uchwałą nr 816/2002,
6. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Kujawsko - Pomorskiego przyjęty przez Sejmik Województwa w dniu 26 czerwca 2003 r. uchwałą nr XI/135/2003,
7. Program Ochrony Środowiska z Planem Gospodarki Odpadami Województwa Kujawsko – Pomorskiego, uchwalony przez Sejmik Województwa w dniu 17 listopada 2003 r. uchwałą nr XV/180/2003,
8. Strategia Rozwoju Turystyki Województwa Kujawsko – Pomorskiego, przyjęta przez Sejmik Województwa w dniu 31 sierpnia 2004 r. uchwałą nr XXV/303/2004.

Założono, że cele, działania i przedsięwzięcia rozwojowe zapisane w powyższych dokumentach, zachowujące swą prorozwojową aktualność, będą uwzględnione w prezentowanej projekcji rozwoju. Ze względu na przyjęty poziom ogólności sformułowań, nową redakcją zapisu dokumentu, nie wystąpią one w pierwotnej formie.

Dokumentem, który w tym zbiorze wyróżnia się pewną odmiennością, jest Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Kujawsko – Pomorskiego (2003 r.). Jest on przestrzenną interpretacją zapisów treści dokumentów strategicznych powstałych wcześniej. Ze względu na jego cele, aktualność jego ustaleń, które były istotnymi przesłankami aktualizacji strategii rozwoju, prezentowane niżej zapisy strategii mogą być uważane jako zgodne i spójne z postulatami planu.

Celem głównym zagospodarowania przestrzennego województwa kujawsko - pomorskiego jest **zbudowanie struktur funkcjonalno – przestrzennych podnoszących konkurencyjność regionu i jakość życia mieszkańców**. Pochodne od niego cele szczegółowe określono następująco:

1. Zwiększenie atrakcyjności regionu jako pochodnej jego walorów przyrodniczych i dziedzictwa kulturowego, wysokich standardów życia mieszkańców, wysoce sprawnych systemów infrastruktury technicznej, dogodnych powiązań ze światem zewnętrznym.

Całokształt działań planistycznych w regionie winien skutkować wyraźną poprawą jego atrakcyjności dla działalności gospodarczej, wypoczynku i zamieszkania. Województwo kujawsko – pomorskie posiada obszary odznaczające się pięknem krajobrazu i naturalnością środowiska przyrodniczego, a jego stan na terenach użytkowanych rolniczo i zurbanizowanych w następstwie realizacji inwestycji proekologicznych wyraźnie się poprawia. Niezbędna jest poprawa warunków życia mieszkańców regionu, ponieważ jego

obecne standardy mimo, iż nie są najniższe w kraju, nie są satysfakcjonujące. Nie dorównują one ani przeciętnym europejskim, ani aspiracjom społeczeństwa województwa. Również, mająca fundamentalne znaczenie dla warunków życia mieszkańców i funkcjonowania gospodarki regionu, sprawność systemów infrastruktury technicznej, zwłaszcza drogowej, jest obecnie ogólnie niezadowolająca. Zamierzone działania w sferze zagospodarowania województwa winny wzmocnić materialne wyznaczniki jego konkurencyjności i poprawić obecny jego wizerunek, sytuować je na korzystniejszej pozycji w porównaniach krajowych i międzynarodowych.

2. Przyspieszenie rozwoju największych miast regionu jako aktywnych biegunów wzrostu, stymulujących wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich w ich otoczeniu.

Głównego mechanizmu generującego efektywny ekonomicznie rozwój społeczno – gospodarczy upatruje się w pobudzaniu aktywności społeczno – gospodarczej w jego największych miastach, w szczególności w Bydgoszczy i w Toruniu. Potencjał demograficzny, społeczno kulturowy, ekonomiczny już dziś przewyższający ich potrzeby własne, winien oddziaływać dynamizująco na rozwój całego województwa, niwelować historyczne dysproporcje w poziomie rozwoju społeczno gospodarczego i stanu zagospodarowania poszczególnych rejonów województwa.

3. Modernizacja struktury przestrzenno-funkcjonalnej regionu osiągnana w następstwie rozwoju miast średnich: Włocławka, Grudziądz i Inowrocławia oraz miast powiatowych, jako węzłów systemów transportowych i teleinformatycznych oraz obszarów z unikatowymi walorami środowiska przyrodniczego i predyspozycjami do użytkowania rekreacyjnego.

Pomyślny rozwój miast stołecznych regionu tj. zespołu, który w przyszłości ma stać się jedną z rozpoznawanych metropolii Europy Środkowej, miast powiatowych jako centrów gospodarki i ośrodków obsługi ludności oraz węzłów transportowo – teleinformatycznych, powinien być osnową nowoczesnej struktury przestrzenno - funkcjonalnej regionu. Obszary pomiędzy poszczególnymi węzłami i pasmami wysoce intensywnego zagospodarowania i koncentracji pozarolniczej działalności gospodarczej, powinny wykazywać się funkcjonalną specjalizacją w zakresie wysoko towarowej produkcji rolnej, gospodarki leśnej i użytkowania rekreacyjnego.

Szczegółowe kierunki zagospodarowania przestrzennego województwa kujawsko – pomorskiego, zestawienie konkretnych zadań inwestycyjnych i regulacji zawiera tekst planu.

4.2. Wnioski z analiz wybranych dokumentów strategicznych poziomu krajowego

Ogólna metodologia planowania zakłada spójność dokumentów programowych w układzie hierarchicznym: kraj; region, gmina, co implikuje uwzględnienie przy aktualizacji strategii rozwoju województwa dokumentów o charakterze strategicznym poziomu krajowego.

Narodowy Plan Rozwoju na lata 2007 – 2013 (projekt z września 2005r.), jest propozycją kompleksowego planu rozwoju społeczno-gospodarczego Polski w warunkach członkostwa w Unii Europejskiej. Cele strategiczne tego planu to: utrzymanie gospodarki na ścieżce wysokiego wzrostu, wzmocnienie konkurencyjności regionów, przedsiębiorstw i wzrost zatrudnienia oraz podniesienie poziomu spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej. Plan wskazuje 5 kluczowych kierunków rozwoju, ujętych do realizacji w formie horyzontalnych programów operacyjnych: wzmocnienie potencjału rozwojowego

regionów i przekształcenia strukturalne obszarów wiejskich, infrastruktura transportowa, zasoby naturalne, innowacje, inwestycje badania i rozwój oraz rozwój zasobów ludzkich i kapitału społecznego. W ramach wymienionych programów horyzontalnych przewiduje się programy operacyjne, łącznie 31 programów, w tym: 14 sektorowych, 16 regionalnych i 1 pomocy technicznej.

Rozwój każdego z regionów wojewódzkich będzie kreowany tak przez samorząd województwa, realizujący określone w zaktualizowanej strategii rozwoju cele za pośrednictwem regionalnego programu operacyjnego, jak i przez ministra właściwego ds. rozwoju regionalnego za pośrednictwem Regionalnego Programu Operacyjnego *Spójność Terytorialna i Konkurencyjność Regionów* oraz ministrów zarządzających pozostałymi programami operacyjnymi sektorowymi. Regionalny efekt tego rozwoju będzie skumulowanym efektem polityki regionalnej tak samorządu województwa jak i rządu.

Założenia polityki regionalnej państwa i rządu jako podmiotu tej polityki w szczególności, będą sformułowane w przygotowywanej **Narodowej Strategii Rozwoju Regionalnego na lata 2007 – 2013** (projekt z września 2005r.), dokumentu opartego na Narodowym Planie Rozwoju na lata 2007 –2013 i Długofalowej Strategii Rozwoju Regionalnego Kraju (04.2004). Strategiczne cele kierunkowe polskiej polityki regionalnej w okresie 2007-2013 to: większa konkurencyjność regionów, większa spójność społeczna, gospodarcza i przestrzenna oraz szybszy wzrost - wyrównywanie szans rozwojowych województw.

Narodowa strategia łączy rozwój konkurencyjności gospodarczej polskich regionów z rozwojem gospodarki opartej na wiedzy. Działania zamierzone w tym zakresie zakładają: zwiększenie nakładów na badania i wdrożenia oraz innowacyjność gospodarki, rozwój zasobów ludzkich potrzebnych nowoczesnej gospodarce, rozwój infrastruktury niezbędnej dla nowoczesnej gospodarki, wzmocnienie regionalnego potencjału instytucji otoczenia biznesu, rozwój centrów zaawansowanych technologii, sieci upowszechniania i dyfuzji innowacji technologicznych i organizacyjnych.

Wspieranie zróżnicowanych zamierzeń rozwojowych województw, łączone z bardziej efektywnym wykorzystywaniem ich potencjałów endogenicznych, ma wzbogacać strukturę społeczno-gospodarczą kraju. Wyrazem postulowanej różnorodności regionów winna być ich specjalizacja społeczno-gospodarcza, cechująca się wysokim poziomem konkurencyjności. W ramach tego kierunku polityki regionalnej państwa zamierzone jest wspieranie rozwoju polskich metropolii i obszarów metropolitalnych, pomoc regionom obciążonym specyficznymi problemami ich rozwoju.

Wyrównywanie szans rozwojowych województw, jako cel polityki regionalnej państwa to oferta dodatkowego wsparcia dla regionów. W ramach działań realizujących ten cel zamierza się: wpieranie rozwoju infrastruktury niezbędnej dla wyrównywania szans rozwojowych, wspieranie rozwoju sieci osadniczej w szczególności rozwoju krajowych i regionalnych ośrodków równoważenia rozwoju (w kujawsko-pomorskim: Bydgoszcz, Toruń, Inowrocław, Grudziądz i Włocławek), wspieranie rozwoju zasobów ludzkich, rozwoju instytucjonalnego w województwach, wzmocnienie kontaktów (współpracy) międzynarodowych.

Polityka regionalna państwa winna być w pełni zgodna z jego polityką ekologiczną, tj. polityką harmonizowania celów ochrony środowiska z celami gospodarczymi i społecznymi. Ustalone w końcu 2002 r. założenia tej polityki na najbliższe lata, określone są w dokumencie pt. **Polityka Ekologiczna Państwa na lata 2003 – 2006 z uwzględnieniem perspektywy na lata 2007-2010**. Polityka ta zakłada modyfikacje modeli

produkcji i konsumpcji, zmniejszanie materiałochłonności, wodochłonności i energochłonności gospodarki, stosowanie najlepszych dostępnych technik i dobrych praktyk gospodarowania, ale również podejmowanie działań typowo ochronnych, tradycyjnych działań takich jak oczyszczanie ścieków czy gazów, unieszkodliwianie odpadów itp. Podstawowym warunkiem skutecznej realizacji polityki ekologicznej państwa jest respektowanie zasady zrównoważonego rozwoju w strategiach i politykach w poszczególnych dziedzinach gospodarowania, tj. uwzględnianie przy sporządzaniu tych strategii, polityk oraz ich programów wykonawczych, na równi z celami gospodarczymi i społecznymi właściwymi dla danej dziedziny również celów ekologicznych. Jest oczywistym, że zasady zrównoważonego rozwoju, ładu przestrzennego, winny być konsekwentnie uwzględniane przy aktualizacji strategii rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego, podobnie jak stosowano je przy sporządzaniu planu zagospodarowania przestrzennego tego regionu. Jednym ważniejszych instrumentów realizacji tej polityki jest *Krajowy Program Oczyszczania Ścieków Komunalnych*, który odnosi się do przedsięwzięć z zakresu gospodarki wodno-ściekowej na obszarze poszczególnych województw.

Strategia Rozwoju Obszarów Wiejskich i Rolnictwa na lata 2007 – 2013 z elementami prognozy do roku 2020 (projekt z czerwca 2005r.) proponuje wdrażanie modelu wielofunkcyjnego rozwoju wsi i wielofunkcyjnego rolnictwa. Jej główne cele: wspieranie zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich, poprawa konkurencyjności rolnictwa oraz wzmocnienie przetwórstwa rolno-spożywczego w kierunku poprawy jakości i bezpieczeństwa żywności. W strategii tej założono komplementarność jej działań z działaniami ustalonymi w strategiach i programach rozwoju regionów, w ramach nadrzędnego celu jakim jest poprawa warunków życia i pracy mieszkańców wsi poprzez wzrost gospodarczy, z uwzględnieniem wymogów środowiska.

Strategia ta była źródłem istotnych przesłanek ukierunkowujących aktualizację strategii rozwoju kujawsko-pomorskiego. Gospodarka rolna w województwie kujawsko-pomorskim to znaczący sektor jego gospodarki, w istotnej mierze decydujący o konkurencyjności i pozycji gospodarczej regionu w międzyregionalnych porównaniach, korzystnie promująca region na rynkach Europy.

Proponuje się, aby działania aktualizowanej strategii rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego, ukierunkowane na poprawę warunków życia i pracy mieszkańców, obejmowały w jednakowym stopniu mieszkańców wsi kujawsko-pomorskiej jak i mieszkańców kujawsko-pomorskich miast.

Narodowa Strategia Kultury na lata 2004 – 2013 (przyjęta przez RM 21 września 2004r.), określa spójne działania horyzontalne do realizacji na obszarze całego kraju, których beneficjentami mają być mieszkańcy wszystkich regionów Polski. Strategia proponuje działania niezbędne dla osiągnięcia zakładanych celów ujęte w formie 5 narodowych programów kultury.

Bogate dziedzictwo kulturowe, wysoka aktywność kulturalna w województwie kujawsko-pomorskim, były źródłem zapisów określonych działań w aktualizowanej strategii rozwoju regionu, zgodnie z celami jego rozwoju. Komplementarność działań strategii narodowej i regionalnej, przełożona na równoległą realizację zadań ujętych w pochodnych od nich programach operacyjnych, umożliwi kumulację pożądaných efektów w sferze kultury.

Narodowa Strategia Integracji Społecznej dla Polski (przyjęta przez RM 3 sierpnia 2004r.) włącza nasz kraj w realizację drugiego celu Strategii Lizbońskiej, tj. zakłada modernizację krajowego modelu socjalnego. Strategia postuluje 20 działań horyzontalnych, do realizacji na obszarze całego kraju, ukierunkowanych na walkę z ubóstwem

i marginalizacją społeczną, ma mobilizować dla tych działań wszystkie podmioty ze sfery polityki, gospodarki i życia społecznego.

Działania Narodowej Strategii Integracji Społecznej dla Polski, podobnie jak i regionalnego programu dla pomocy społecznej oraz ocena sytuacji w zakresie pomocy i integracji społecznej w województwie, były podstawą sformułowania działań kierunkowych zaproponowanych do aktualizowanej strategii rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego.

W zbiorze krajowych dokumentów programowych ukierunkowanych - zgodnie z pierwszym priorytetem Strategii Lizbońskiej – na budowę konkurencyjnej, dynamicznej gospodarki opartej na wiedzy, występuje **Strategia rozwoju nauki w Polsce do 2013 r. z perspektywiczną prognozą do roku 2020** (przyjęta przez RM 29 czerwca 2005r.). Wyznacza ona główne kierunki rozwoju polskiej nauki do roku 2013 oraz instrumenty ich realizacji, które będą odpowiadać zmianom zachodzącym w otoczeniu prawnym, ekonomicznym i organizacyjnym. Opiera się ona na założeniu, że działalność badawczo-rozwojowa będąca jednym z filarów nauki ma podstawowe znaczenie dla rozwoju cywilizacyjnego kraju oraz wzrostu innowacyjności i konkurencyjności jego gospodarki. Strategia ma charakter ramowy wyznaczający ogólne cele i priorytety naukowe do roku 2020. Celem nadrzędnym tej strategii jest zwiększenie roli wiedzy i innowacyjności w procesie trwałego zrównoważonego rozwoju gospodarczego i społecznego, natomiast cele szczegółowe wskazują na: poprawę poziomu jakościowego kadry naukowej oraz ukierunkowania jej działalności na potrzeby gospodarki i społeczeństwa, wzrost międzynarodowej konkurencyjności polskiej nauki, wzmocnienie współpracy nauki z gospodarką oraz wsparcie rozwoju społeczeństwa informacyjnego. W sytuacji województwa kujawsko-pomorskiego zakres działań postulowanych przez tę strategię został określony w zaktualizowanej Regionalnej Strategii Innowacji (projekt przyjęty przez Zarząd Województwa uchwała Nr 60/1045/2005 z dnia 23 listopada 2005 r

Strategia Rozwoju Infrastruktury Transportu na lata 2004 – 2006 i lata następne oraz **Strategia Rozwoju Transportu na lata 2007-2013** (projekt z grudnia 2004), ukierunkowane są na zapewnienie sprawnych połączeń transportowych dla intensyfikacji wymiany handlowej w ramach europejskiego rynku, poprawę dostępności głównych aglomeracji miejskich kraju, wspomaganie rozwoju regionów, poprawę bezpieczeństwa w transporcie, redukcję niekorzystnych oddziaływań transportu na środowisko. Proponowane przez te strategie, w obrębie województwa kujawsko-pomorskiego, zadania inwestycyjne: budowa autostrady A-1, modernizacja odcinków dróg krajowych nr 1, 5 i 10, modernizacji linii kolejowych E-65 i nr 353, rozbudowa portu lotniczego w Bydgoszczy, budowa obwodnic miast: Brodnicy, Szubina i Torunia, są w nim niezbędne i od wielu lat oczekiwane. Mają one zasadnicze znaczenie dla poprawy zewnętrznej dostępności regionu, dla jego spójności terytorialnej, a tym samym międzyregionalnej konkurencyjności. Planowa realizacja zadań zamierzonych w tej strategii, determinuje realizację (lokalizację, harmonogram) określonych zadań wewnątrz regionalnych, szczegółowo ujętych w Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Kujawsko-Pomorskiego.

Zagospodarowanie województwa w elementy krajowej infrastruktury komunikacyjnej ma fundamentalne znaczenie dla gospodarczej konkurencyjności regionu, z tego też względu znajduje ono odpowiednie ujęcie w zapisach aktualizowanej strategii rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego.

4.3. Dokumenty programowe Parlamentu, Rady i Komisji Europejskiej

Aktualnie w instytucjach Unii Europejskiej trwa debata dotycząca przyszłości europejskiej polityki zmniejszania różnic i promowania większej spójności gospodarczej, społecznej i terytorialnej. Pierwsze propozycje odnoszące się do założeń przyszłej, nowej polityki spójności zawiera trzeci raport Komisji Europejskiej *Nowe partnerstwo dla spójności: konwergencja, konkurencyjność, współpraca* (2004). W lipcu 2005 r. ukazał się komunikat Komisji Europejskiej pt. *Polityka spójności wspierająca wzrost gospodarczy i zatrudnienie: Strategiczne wytyczne wspólnotowe, 2007 – 2013*. Uwzględniają one wnioski szczytu Rady Europejskiej odbytego w marcu 2005 r. i podkreślają potrzebę ponownego wprowadzenia w życie Strategii Lizbońskiej.

Ramy polityki spójności w latach 2007 – 2013 wyznaczają: **koncentracja** tj. koncentrowanie zasobów na podstawowej infrastrukturze, kapitale ludzkim oraz na badaniach i innowacyjności, **konwergencja**, której kluczowym celem winno być stymulowanie potencjału wzrostu gospodarczego, **regionalna konkurencyjność i zatrudnienie** osiągnęte w następstwie promowanych zmian gospodarczych, **europejska współpraca terytorialna** promująca silniejszą integrację we wszystkich wymiarach, prowadząca do wyważonego i zrównoważonego rozwoju terytorium Unii, **lepsze zarządzanie** wymagające wzmocnienia zdolności instytucjonalnych i rządu, poprawy jakości partnerstwa.

Odwołując się do celów odnowionej Strategii Lizbońskiej polityka spójności wspierająca wzrost gospodarczy i zatrudnienie winna koncentrować się na następujących trzech priorytetach;

- poprawa atrakcyjności Państw Członkowskich, regionów i miast poprzez poprawę dostępności, zapewnienie odpowiedniej jakości i poziomu usług, oraz zachowanie ich potencjału środowiskowego,
- wsparcie innowacyjności, przedsiębiorczości i wzrostu gospodarki opartej na wiedzy poprzez rozwijanie zdolności w zakresie badań i innowacyjności, łącznie z nowymi technikami informacyjno-komunikacyjnymi,
- tworzenie większej liczby lepszych miejsc pracy poprzez zachęcanie większej liczby osób do podjęcia zatrudnienia lub rozpoczęcia działalności gospodarczej, poprawę adaptacyjności pracowników i przedsiębiorstw oraz zwiększenie inwestycji w kapitał ludzki.

Wytyczne są ramami, z których państwa członkowskie i regiony mogą korzystać w momencie tworzenia programów narodowych i regionalnych. Aktualizacja strategii rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego, zmierzająca do budowy strategii poprawy konkurencyjności regionu, w całej rozciągłości wpisuje się w ramy i wytyczne polityki spójności postulowanej dla Unii Europejskiej po 2006 roku.

5. Cel nadrzędny i priorytetowe obszary działań strategicznych

Cel nadrzędny dotychczasowej strategii rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego w zapisie:

poprawa konkurencyjności regionu i podniesienie poziomu życia mieszkańców przy respektowaniu zasad zrównoważonego rozwoju

utrzymuje się jako cel nadrzędny prorozwojowych działań w wymiarze co najmniej najbliższej dekady. Jest to cel w pełni zgodny z zasadniczymi kierunkami rozwoju kraju proponowanymi przez Narodowy Plan Rozwoju i Narodową Strategię Rozwoju Regionalnego na lata 2007-2013, a także proponowanymi celami polityki spójności Unii Europejskiej po 2006 r.

Na podstawie ogółu przesłanek do projekcji rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego: obecnych i przyszłych uwarunkowań rozwoju, potrzeb i aspiracji mieszkańców, wyzwań najbliższej przyszłości, wskazuje się:

- trzy priorytetowe obszary działań strategicznych,
- działania strategiczne (cele strategiczne),
- główne kierunki działań strategicznych (cele operacyjne).

Priorytetowy obszar działań 1. Rozwój nowoczesnej gospodarki

Podstawowym wyznacznikiem konkurencyjności województwa w przestrzeni krajowej i europejskiej winna być konkurencyjność jego gospodarki, jej zdolność do osiągania sukcesu w gospodarczej rywalizacji. Wśród czynników wzrostu konkurencyjności szczególnie znaczące są przedsiębiorczość ludności, zdolności podmiotów gospodarczych do absorpcji innowacji technologicznych, menedżerskich oraz organizacyjnych i przekształcenia ich w sukces komercyjny. Są to atrybuty konkurencyjności typu jakościowego, znamienne dla gospodarek nowoczesnych, postulowane przez Strategię Lizbońską.

Działanie 1.1. Kreowanie warunków przedsiębiorczości i upowszechniania innowacji

Inicjowanie aktywności gospodarczej, jej pomyślne utrzymywanie i rozwijanie, wymagają określonych warunków temu sprzyjających, funkcjonowania sfery usługowej ułatwiającej, stymulującej przedsiębiorczość, występowania korzystnego dla przedsiębiorcy klimatu gospodarczego w jego bezpośrednim otoczeniu.

Jednym z ważniejszych segmentów sfery obsługi gospodarczej aktywności, decydującym o zdolności do rynkowej konkurencji, jest sprawnie działający system upowszechniania różnego rodzaju innowacji unowocześniających gospodarkę i aktywności z nią związane.

1.1.1 Rozwijanie postaw przedsiębiorczych

Postawę przedsiębiorczości określają zarówno osobiste zdolności i predyspozycje nabywane w szeroko rozumianej edukacji, posiadane zasoby, jak i określone uwarunkowania tkwiące w otoczeniu, łącznie determinujące inicjatywę gospodarczą.

Dlatego też celowym jest upowszechnianie wiedzy w zakresie przedsiębiorczości, m.in. poprzez wprowadzanie treści związanych z podstawami gospodarki rynkowej do programów nauczania, edukację, zwłaszcza młodzieży, w zakresie zakładania i prowadzenia małych firm, popularyzację przedsiębiorczości w środkach masowego przekazu, kreowanie przedsiębiorczości akademickiej.

W sferze uwarunkowań zewnętrznych rozwoju przedsiębiorczości sprzyjać winny w szczególności: postulowane parlamentowi regulacje systemów podatkowego i ubezpieczeń społecznych, usuwanie znanych barier administracyjnych. W skali lokalnej działają: wprowadzanie pro rozwojowych systemów podatków lokalnych, ułatwień rejestracji aktywności gospodarczej, udostępnianie terenów inwestycyjnych, poprawę dostępu do kapitału, ułatwianie dostępu do informacji i doradztwo gospodarcze, pomoc w nawiązywaniu kontaktów zagranicznych.

Przedsiębiorczość i aktywność gospodarcza winna być wspierana finansowo w zakresie realizacji inwestycji. Konieczne jest również wzmacnianie istniejących oraz kreowanie powstawania nowych klastrów przemysłowych o znaczeniu regionalnym, krajowym, międzynarodowym.

1.1.2. Rozwijanie instytucji otoczenia biznesu

Inicjowaniu aktywności gospodarczej, poprawie efektywności działania podmiotów gospodarczych, użyteczny jest rozwój wyspecjalizowanych instytucji jak:

- firmy szkoleniowo-konsultingowe, ośrodki upowszechniania innowacji technologiczno-organizacyjnych, ośrodki informacji gospodarczej,
- banki, fundusze inwestycyjne, instytucje kredytowo-pożyczkowe i gwarancyjne, instytucje ubezpieczeniowe,
- centra targowe i wystawienniczo – promocyjne,
- organizacje przedsiębiorców, aktywnie uczestniczące w kształtowaniu polityki gospodarczej w regionie, w środowiskach lokalnych.

Obecnie, większość instytucji świadczącej usługi na rzecz biznesu zlokalizowana jest w największych miastach województwa, głównie w Bydgoszczy i w Toruniu. Pożądana jest znacznie większa ich obecność w miastach średnich regionu. Jakkolwiek o rozwoju tego sektora usług decydują bezpośrednio potrzeby rynku który je inicjuje, istotne dla ich rozwoju może być wsparcie samorządów, lokalnych stowarzyszeń gospodarczych itp.

1.1.3. Kształtowanie regionalnego systemu transferu innowacji i wymiany informacji

Konkurencyjność województwa, a jego gospodarki w szczególności, winna mieć oparcie w ich nowoczesności. Aktualnie istotnym ograniczeniem procesu „unowocześniania” różnych dziedzin aktywności w regionie, jest niedostatecznie wykształcony system upowszechniania innowacji, tak technologicznych jak i menedżersko - organizacyjnych.

W strukturze regionalnego systemu upowszechniania innowacji jako węzły kreacji, oferty i promocji, winny występować: ośrodki naukowe (akademickie) województwa zarówno jako miejsca kreowania różnego rodzaju innowacji jak i jako bazy danych, ośrodki badawczo-wdrożeniowe poza sektorem szkół wyższych, stowarzyszenia naukowo-techniczne, inne organizacje i instytucje aktywne w tej sferze. Węzłami absorpcji innowacji, kreującymi na nie popyt, winny być w szczególności podmioty gospodarcze, instytucje otoczenia biznesu, administracji i zarządzania. Węzły tego systemu winna wiązać szerokopasmowa sieć informatyczna.

Efektywne funkcjonowanie takiego systemu w regionie wymaga z jednej strony aktywizacji węzłów kreowania innowacji, ich oferty „użytecznych nowości”, promocji ich

możliwości opracowywania pożądaných rozwiązań innowacyjnych, z drugiej system taki wymaga wyraźnego zapotrzebowania (chłonności) na wszelkie nowości przyspieszające rozwój, mnożące jego efekty.

W powyższym kontekście, konieczną jest określona reorientacja aktywności regionalnych instytucji naukowo-badawczych, wdrożeniowych, postępu techniczno-organizacyjnego, stymulowanie zainteresowania podmiotów gospodarczych i innych dla unowocześniania ich działalności.

1.1.4. Rozwój potencjału naukowo-badawczego regionu.

Nauka jest głównym źródłem najcenniejszego w dzisiejszej gospodarce zasobu jakim jest wiedza. Naukowo chłonne rodzaje działalności gospodarczej są z reguły wysoce konkurencyjne i to one decydują o konkurencyjności regionów w których występują. Ogromna jest rola nauki dla zapewnienia wysokiego poziomu kształcenia, rozwoju kultury.

Zwiększenie pro innowacyjnego oddziaływania posiadanego w regionie potencjału naukowo-badawczego na rozwój województwa, wymaga:

- rozwoju instytucjonalno-organizacyjnego szkół wyższych, zwłaszcza w następstwie rozwijania nowych kierunków badań, w tym powoływanie *Centrów Doskonałości* w wybranych dyscyplinach wiedzy,
- wzbogacania infrastruktury naukowo-badawczej, wdrożeniowej, promocyjnej szkół wyższych i innych podmiotów realizujących badania naukowe, zajmujących się upowszechnianiem postępu techniczno-organizacyjnego,
- wzrostu potencjału jednostek badawczo-rozwojowych firm,
- wspierania przedsięwzięć naukowo-badawczych, badawczo-rozwojowych podejmowanych we współpracy przez instytucje naukowo-badawcze i podmioty gospodarcze, w tym we współpracy międzyregionalnej i międzynarodowej,
- wzmacniania zespołów badań naukowych, kształcenia kadr, zwłaszcza w dyscyplinach uznawanych za specjalność ośrodków naukowych kujawsko-pomorskiego, także takich które taką specjalnością mogą się stać w przyszłości.

Działanie 1.2. Wzmacnianie konkurencyjności regionalnej gospodarki rolnej

Rolnictwo województwa kujawsko-pomorskiego będąc wiodącym producentem płodów rolnych i towarów pochodzenia rolniczego, jest znaczącym sektorem gospodarki regionu. Utrzymanie obecnej pozycji na rynkach rolnym i przetwórstwa rolno-spożywczego wymaga sprostaniu konkurencji ze strony innych uczestników Wspólnego Rynku Rolnego.

Wzmacnianie konkurencyjności gospodarki rolnej i przetwórstwa rolno-spożywczego województwa kujawsko-pomorskiego winno być dokonywane poprzez działania z jednej strony ukierunkowane na dostosowywanie się gospodarstw rolnych regionu do funkcjonowania na współczesnych rynkach rolnych, z drugiej – na wzmacnianie konkurencyjności przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego, konkurencyjności jakościowej i cenowej towarów.

Ponadto wzmacnianiu konkurencyjności - tak producentów surowców jak i towarów przetwórstwa rolno-spożywczego - sprzyjać mogą inicjatywy ich integracji w większe podmioty gospodarcze (grupy producentów rolnych, spółdzielnie, spółki itp.) oraz rozwój doradztwa specjalistycznego, aktywność promocyjna itp.

Produkcja w gospodarstwach rolnych i zakładach przetwórstwa rolnego, musi być przyjazna dla środowiska przyrodniczego i codziennego życia ludności, prowadzona

z pełnym respektem dla zasad i norm odnoszących się do zrównoważonego rozwoju. Maksymalnego ograniczenia wymaga rozwój przemysłowego tuczu zwierząt (fermy bezściółowe) mogącego negatywnie oddziaływać na środowisko. Ostateczne rozstrzygnięcia w tym zakresie winny wynikać z miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Nie przewiduje się w województwie produkcji żywności modyfikowanej.

1.2.1. Wspieranie adaptacji gospodarstw rolnych do funkcjonowania na współczesnych rynkach rolnych

Aktywność gospodarstw rolnych w uwarunkowaniach określanych polityką Wspólnego Rynku Rolnego, wiąże się z dostosowywaniem do ustalanych kierunków i wielkości produkcji, przestrzeganiem jej standardów zapewniających bezpieczeństwo żywności.

Powyższe wymagać będzie inwestycji zmierzających do poprawy zdolności technicznych, standardów higienicznych i sanitarnych produkcji surowców żywnościowych i ochrony środowiska. Poprawie zdolności konkurencyjnej gospodarstw rolnych w regionie służyć będzie wprowadzanie nowych technik uprawy i hodowli, postęp biologiczny w produkcji zwierzęcej i roślinnej, wprowadzanie nowych kierunków produkcji (upraw metodami ekologicznymi, upraw roślin energetycznych, lekarskich, upraw gatunków rodzimych, hodowli rodzimych ras zwierząt itp.).

Ponadto ważne będą działania: poprawiające strukturę agrarną, sprzyjające koncentracji użytków rolnych i produkcji rolniczej, organizowania się producentów np. grupy producentów, spółdzielnie, spółki itp., a także mające na celu poprawę zarządzania gospodarstwem rolnym.

1.2.2. Wzmacnianie konkurencyjności przetwórstwa rolno-spożywczego

Region kujawsko-pomorski, którego gospodarka rolna dostarcza znaczące wielkości, wysokiej jakości surowców (np.: żywiec wieprzowy, mleko, buraki cukrowe, zboża), winien dysponować określonym potencjałem produkcyjnym ich przetwórstwa, być także liczącym się dostawcą wysokiej jakości, rynkowo konkurencyjnych towarów pochodzenia rolniczego. O rynkowej konkurencyjności tego rodzaju towarów decyduje nie tylko jakość surowca, lecz w istotnej mierze charakter ich produkcji, nowoczesność stosowanych technologii i urządzeń produkcyjnych, wysokie kwalifikacje zatrudnionych kadr, warunki sanitarno-higieniczne procesów produkcyjnych.

Zakłada się rozwój, unowocześnianie potencjału przetwórstwa rolno-spożywczego województwa, promocję rynkową jego produktów, zwłaszcza tych, które są lub mogą stać się, specjalnością regionu (np. certyfikowanymi produktami regionalnymi i lokalnymi).

Działanie 1.3. Promocja rozwoju turystyki

Kujawsko-pomorskie to region, którego atrakcyjność turystyczna jest generalnie zauważana (np.: zabytkowy Toruń, Bory Tucholskie, Pojezierze Brodnickie, Uzdrowisko Ciechocinek), niemniej jego walory i zasoby będące źródłem przyjazdów turystycznych, a tym samym podstawą gospodarki turystycznej, nie są wykorzystywane we właściwym i możliwym stopniu.

Niezbędna jest aktywna promocja najbardziej charakterystycznych produktów turystycznych regionu, pochodnych zarówno walorów rekreacyjno-uzdrowiskowych

i turystyczno-krajoznawczych środowiska przyrodniczego województwa, jego dziedzictwa kulturowego jak i bogatej oferty imprez kulturalnych.

Zdecydowana poprawa winna wystąpić w sektorze usług turystycznych, który rozwijając się winien różnicować oferty, znacząco zwiększyć swój potencjał wykonawczy, uwzględniając przy tym struktury potrzeb potencjalnych gości województwa.

1.3.1. Promocja walorów i produktów turystycznych

Zdecydowanie efektywniejsze wykorzystanie atrakcyjności wypoczynkowo-uzdrowskiej i krajoznawczo-kulturalnej regionu, jako czynnika rozwoju gospodarczego, podaży miejsc pracy, również jego promocji, wymaga z jednej strony przedstawienia bogatej oferty atrakcyjnych produktów turystycznych, z drugiej - aktywnej ich promocji wśród potencjalnych gości województwa.

W strukturze oferty produktów turystycznych zdecydowanie większym stopniu aniżeli dotąd, winny znaleźć się produkty turystyki specjalistycznej, jak np.: eksponujące unikatowe walory przyrody żywej i krajobrazy regionu, zasoby i możliwości leczenia uzdrowskiego, aktywnej rekreacji w atrakcyjnym środowisku przyrodniczym, poznawanie zabytków i innych przejawów dziedzictwa kulturowego, propozycje atrakcyjnej rozrywki kulturalnej, adresowane do konkretnych grup turystów.

Zamierzony efekt w postaci przyjazdów turystów do regionu, spowoduje aktywna promocja oferowanych produktów, wymagająca uruchomienia różnego rodzaju instrumentów informacyjno-promocyjnych, obecności w krajowych, europejskich systemach informacji i recepcji turystycznej.

1.3.2. Rozwój sektora usług turystycznych

Zamierzone zwiększenie przyjazdowego ruchu turystycznego do województwa wymusza działania na rzecz rozwoju i podnoszenia jakości jak najszerzej rozumianego sektora usług turystycznych i para turystycznych. Niezbędne są w województwie: dalsze różnicowanie oferty usług hotelowych i gastronomicznych, wzbogacenie zagospodarowania rozrywkowo-rekreacyjnego, zwłaszcza licznych miejscowości zasobnych w ekspozycje dziedzictwa kulturowego i walory środowiska przyrodniczego, rozwój usług dla turystów zmotoryzowanych. Szczególnie ważnymi segmentami tego sektora winny być usługi uzdrowskie oraz kongresowo-konferencyjne.

Istotnym jest wiązanie rozwoju sektora obsługi osób przyjezdnych z odpowiednim ukierunkowaniem dla potrzeb tej grupy osób oferty usług określanych jako paraturystyczne, np. w zakresie pomocy lekarskiej, transportu pasażerskiego, telekomunikacyjnych itp.

Priorytetowy obszar działań 2. Unowocześnienie struktury funkcjonalno-przestrzennej regionu

Konkurencyjność regionu oraz jakość życia jego mieszkańców są w znaczącym stopniu warunkowane nowoczesnością jego struktury funkcjonalno-przestrzennej. Unowocześnianie tej struktury musi zakładać: odpowiednie kształtowanie sieci osadniczej z wyeksponowaniem roli ośrodków wzrostu społeczno-gospodarczego, wysoką sprawność infrastruktury społecznej i technicznej, zapewniających powszechną dostępność i wysoki poziom świadczonych usług, dobre powiązania regionu z otoczeniem, zachowanie w jak najlepszym stanie systemu ekologicznego regionu, stanowanie atrakcyjnych warunków inwestowania.

Działanie 2.1. Wspieranie rozwoju sieci osadniczej

Dobrze rozwinięta sieć osadnicza, w tym szczególnie miast o zróżnicowanych funkcjach, obszarach obsługi i usytuowaniu w hierarchii sieci, wpływa na poziom jakości życia mieszkańców, na zaspokajanie potrzeb społecznych. Strategia generalnie zakłada rozwój wszystkich węzłów sieci osadniczej, w szczególności w zakresie rozwoju ich funkcji obsługi mieszkańców.

Postrzegając rolę ośrodków centralnych miast Bydgoszczy i Torunia jako biegunów wzrostu, które licznymi funkcjami obejmują całe województwo stymulując wzrost w swym otoczeniu, postuluje się - dla zwiększenia efektywności ich oddziaływania - wzmacnianie funkcji o regionalnym i ponadregionalnym znaczeniu (funkcji metropolitalnych).

Charakterystyczne, zwłaszcza dla miast kujawsko-pomorskiego, wysokie zużycie substancji materialnej i zaległości w remontach, zanik pierwotnych sposobów użytkowania niektórych terenów, wywołują potrzeby ich rewitalizacji urbanistyczno-architektonicznej a nie rzadko także ekonomiczno-społecznej. Odnowa osadnictwa, tak osiedli miejskich jak i wsi, ich ożywienie gospodarcze, winny sprzyjać nie tylko poprawie warunków życia miejscowej ludności i podnosić ich atrakcyjność lokalizacyjną dla inwestycji, ale w istotnym stopniu winny ograniczać tendencję dekoncentracji osadnictwa.

2.1.1. Wspieranie procesów metropolizacji ośrodków stołecznych Bydgoszczy i Torunia

Ośrodki stołeczne województwa Bydgoszcz i Toruń, ujmowane w zespole jako bieguny aglomeracji bydgosko-toruńskiej, z łącznym potencjałem demograficznym, ekonomicznym i naukowo-kulturalnym postrzegane są jako ośrodki centralne bydgosko-toruńskiego obszaru metropolitalnego, jako potencjalny europol Środkowej Europy. Ujawniane predyspozycje, artykułowane aspiracje, realne i potencjalne korzyści, implikują dalszy, dynamiczny rozwój funkcji metropolitalnych tych miast. Komplementarność ich rozwoju funkcjonalnego, integracja komunikacyjna, winny sprzyjać wzmacnianiu społeczno-ekonomicznego potencjału aglomeracji i jej pozycji w krajowym systemie osadniczym. Szczegółowe przedsięwzięcia winny przyspieszać:

- rozwój funkcji naukowo-edukacyjnej, kulturalnej, turystycznej, administracyjno-politycznej,
- rozwój funkcji gospodarczej, w tym wytwórczości w sektorze wysokich technologii, innowacji, przepływów informacji pomiędzy nauką i gospodarką,
- rozwój połączeń komunikacyjnych zapewniających dobrą dostępność do innych ośrodków krajowych i europejskich,
- rozwój szybkich drogowych i szynowych połączeń komunikacyjnych pomiędzy ośrodkami stołecznymi, ale również wiążących Bydgoszcz i Toruń z regionalnym otoczeniem.

2.1.2. Rewitalizacja miast i wsi regionu

Wieloletnie zaległości w remontach substancji architektonicznej, zwłaszcza miast, nie wykonywanie potrzebnych modyfikacji układów urbanistycznych (komunikacyjnych), zmiany sposobu użytkowania i pierwotnych funkcji terenów, prowadzące do zaniżenia jakości warunków codziennej egzystencji ludności, będące źródłem niepożądanych zjawisk społecznych, wywołują potrzebę działań zmieniających ten stan, adaptujących tereny, ich zabudowę i zamieszkujące je społeczności lokalne do współczesnych potrzeb. Nadrzędnym

celem tego rodzaju działań winno być wywołanie pożądanych zmian społecznych i pobudzenie gospodarcze. Przedsięwzięcia w tym kierunku zmierzające winny obejmować:

- rewitalizację zdegradowanych obszarów zasiedlonych dla polepszenia ich zasobów mieszkaniowych, ochrony i rewaloryzacji zasobów zabytkowych z nadaniem im nowych funkcji (np. kulturalnej, turystycznej), wywołania ożywienia społeczno-gospodarczego,
- wspieranie przekształceń obszarów problemowych (np. przemysłowych, powojkowych) w kierunku aktywizacji ich potencjałów gospodarczych, społecznych i środowiskowych,
- odnowę wsi, dla poprawy warunków życia i pracy, podniesienia atrakcyjności turystycznej i inwestycyjnej, zaspokojenia potrzeb społecznych i kulturalnych oraz aktywizacji społeczności wiejskich.

Działanie 2.2. Rozwój infrastruktury technicznej

Stan infrastruktury technicznej, w szczególności komunikacyjnej, w istotnej mierze decyduje o konkurencyjności województwa. Jej niedorozwój, jak na przykład w części obszarów wiejskich kujawsko-pomorskiego, to trudniejsze warunki życia mieszkańców, niekorzystne uwarunkowania aktywności gospodarczej, ale także niska atrakcyjność lokalizacyjna dla inwestycji gospodarczych, co waży na możliwościach wielofunkcyjnego rozwoju właśnie obszarów wiejskich. Istotnym aspektem rozwoju niektórych elementów infrastruktury technicznej, jest ich korzystne oddziaływanie na poprawę jakości środowiska przyrodniczego regionu. Rozwój infrastruktury technicznej winien powodować:

- poprawę dostępności komunikacyjnej regionu z zewnątrz,
- zwiększenie spójności układów transportowych wewnątrz regionalnych,
- unowocześnienie infrastruktury komunalnej, energetycznej, przemysłowej,
- w kierunkach zwiększenia ich sprawności funkcjonalnej, obniżenia kosztów eksploatacji, redukcji niekorzystnych oddziaływań na środowisko, zwiększenia atrakcyjności lokalizacyjnej,
- uregulowanie stosunków wodnych na użytkach rolnych, wzrost bezpieczeństwa na terenach zagrożonych powodzią.

2.2.1. Poprawa dostępności komunikacyjnej regionu

Pomostowe położenie województwa kujawsko-pomorskiego w kraju i Europie, może być źródłem określonych korzyści pochodnych renty położenia geograficznego. Ich uzyskiwanie wymaga unowocześnienia krajowych układów transportowych, zapewniających kluczowe powiązania krajowe pomiędzy regionami oraz ułatwiających integrację i bezpośrednie więzi gospodarcze z regionami i centrami gospodarczymi Unii Europejskiej.

Poprawa dostępności komunikacyjnej regionu kujawsko-pomorskiego z zewnętrznego otoczenia wymaga realizacji zaplanowanych inwestycji, w szczególności w zakresie:

- budowy autostrady A1, na całej długości zapewniającej powiązania krajowe i międzynarodowe regionu kujawsko-pomorskiego w układzie północ-południe,
- budowy dróg ekspresowych S-5 i S-10 oraz przebudowy drogi nr 15 do klasy technicznej GP dla polepszenia połączeń z układem komunikacyjnym krajowym i międzynarodowym w układzie wschód – zachód,

- przebudowy i modernizacji technicznej dróg krajowych, z ich dostosowaniem do odpowiednich klas technicznych, z uwzględnieniem budowy obwodnic i urządzeń technicznych zapewniających bezpieczeństwo ruchu,
- przebudowy infrastruktury kolejowej (kolejowej sieci transportowej), w tym przystosowania szlaków dla ruchu o prędkości 120-160 km/h (200 km/h),
- dalszej rozbudowy regionalnego portu lotniczego w Bydgoszczy, w tym lepsze jego powiązanie z siecią drogową i kolejową,
- rozwoju funkcji transportowo-gospodarczych dróg wodnych, w szczególności E-70, umożliwiających organizację taniego transportu towarowego oraz wykorzystanie ich w rozwoju turystyki.

Wymienione przedsięwzięcia inwestycyjne w ogromnej większości są zadaniami z zakresu polityki regionalnej rządu, niemniej ich realizacja, w kontekście koordynacji rozwoju regionu, wymaga aktywnego ich wsparcia ze strony samorządu województwa.

2.2.2. Unowocześnienie układów transportowych wewnątrzregionalnych

Sprawny i bezpieczny system transportowy zapewnia korzystne warunki rozwoju gospodarczego regionu, udostępnia obszary inwestowania, zapewnia dobre warunki życia mieszkańcom. Ważną jest komplementarna integracja układów transportowych, zwłaszcza drogowych i kolejowych, zwiększająca spójność terytorialną, sprzyjająca mobilności przestrzennej ludności, korzystnie wpływająca na stan środowiska i poziom życia mieszkańców. Unowocześnienie układów transportowych dokona się w następnym:

- budowy i modernizacji dróg wojewódzkich, powiatowych i gminnych, w tym budowy obwodnic, wiaduktów, mostów i innych obiektów inżynierskich, dla poprawy spójności terytorialnej i zwiększenia bezpieczeństwa ruchu oraz lepszej ochrony środowiska przyrodniczego, w tym przed hałasem,
- stworzenia sieci nowoczesnego, intermodalnego transportu publicznego, zapewniającego sprawne, szybkie i bezpieczne połączenia komunikacyjne w obrębie województwa, także z jego otoczeniem,
- modernizacji lotnisk lokalnych, co służyć będzie ratownictwu lotniczemu, rozwojowi sportu i rekreacji, rozwojowi indywidualnej komunikacji samolotowej, gospodarce leśnej i rolnej,
- reaktywowania żeglugi na rzekach, w tym żeglugi w celach turystycznych,
- budowy dróg rowerowych, co sprzyjać będzie rozwojowi turystyki i rekreacji oraz poprawi stan bezpieczeństwa ruchu drogowego.

2.2.3. Rozwój i unowocześnienie pozostałej infrastruktury technicznej i mieszkalnictwa

Stan zagospodarowania województwa kujawsko-pomorskiego w elementy infrastruktury nie jest zadowalający. Potrzeby wynikające z rozwoju gospodarczego oraz wzrostu liczby ludności na niektórych obszarach z jednej strony, oraz eksploatacyjne zużycie czynnej dziś infrastruktury i postęp techniczny z nią związany z drugiej powodują, że przedsięwzięcia z zakresu infrastruktury technicznej będą musiały być podejmowane. W ich zakresie należy postrzegać:

- budowę i unowocześnianie sieci i urządzeń dla zaopatrzenia mieszkańców regionu w wodę pitną wysokiej jakości,
- budowę, rozbudowę i modernizację systemów i urządzeń odprowadzania i oczyszczania ścieków (przy uwzględnieniu zaleceń wynikających z Ramowej Dyrektywy Wodnej) oraz rozbudowę kanalizacji deszczowej,

- unowocześnianie systemu gospodarowania odpadami stałymi, w tym organizację odbioru i wywozu odpadów na składowiska, segregację odpadów i recykling, likwidację i rekultywację składowisk wypełnionych i nieużytkowanych, nie odpowiadających normom, w tym mogilników,
- rozwój i modernizację infrastruktury elektroenergetycznej, w tym wytwarzającej energię (elektryczną, ciepłą), systemów przesyłowych: prądu (w tym reelektryfikację wsi), gazu, ciepła, wytwarzania energii w układzie skojarzonym (ciepło, prąd elektryczny),
- unowocześnianie źródeł energii cieplnej dla zmniejszenia emisji zanieczyszczeń środowiska i poprawy efektywności energetycznej,
- pozyskiwanie energii ze źródeł odnawialnych (energii spadku wody i wód termalnych, energii wiatrowej, energii z biomasy, energii z ogniw słonecznych),
- wdrażanie nowoczesnych technik i technologii w infrastrukturze przemysłowej.

Warto tu podkreślić, że nowoczesność techniczna, sprawność funkcjonalna tej infrastruktury, decydują o jakości warunków zamieszkania i gospodarowania, podnoszą atrakcyjność lokalizacyjną terenów dla inwestycji, korzystnie oddziałują na stan środowiska przyrodniczego.

Jakkolwiek zdynamizowanie budownictwa mieszkaniowego nie wydaje się dziś możliwe z pozycji kompetencji samorządu regionalnego i samorządów lokalnych, to możliwe są działania skierowane na:

- rozwój budownictwa mieszkaniowego, w aspekcie przygotowania terenów inwestycyjnych, wspierania finansowego inwestorów,
- wspieranie rozwoju rynku mieszkaniowego, w tym zwiększanie zasobu ogólnie dostępnych mieszkań na wynajem dla ożywienia procesów migracyjnych związanych z rynkiem pracy,
- zwiększenie stanu i zasobów mieszkaniowych będących w zarządzie gmin.

2.2.4. Rozwój infrastruktury gospodarki wodnej

Gospodarcze wykorzystanie zasobów wód powierzchniowych i podziemnych regionu zdeterminowane jest ich ilością i jakością. Największe potrzeby wodne posiada rolnictwo, gdzie obserwuje się narastający jej deficyt szczególnie na obszarach o wysokiej przydatności gruntów dla produkcji rolnej. Przeciwdziałanie temu zjawisku winno objąć:

- wznoszenie obiektów małej retencji (budowę, odbudowę zdewastowanych) w zlewniach rzek regionu kujawsko-pomorskiego, koniecznych dla zatrzymania wód opadowych i roztopowych oraz regulacji ich odpływu w celu zmniejszenia deficytu wód w okresie wegetacji,
- realizację systemów i urządzeń regulujących stosunki wodne, w szczególności na użytkach rolnych.

W kształtowaniu stosunków wodnych województwa kujawsko-pomorskiego, istotne jest ograniczenie zagrożenia sezonowymi, wysokimi stanami wód rzek. Niezbędne jest utrzymywanie w sprawności funkcjonalnej istniejących oraz budowa nowych urządzeń i obiektów ograniczających zagrożenie wystąpienia powodzi, udoskonalanie systemów monitorowania stanów wód i sprawności odnośnych obiektów zabezpieczających z wykorzystaniem nowoczesnych technik informatycznych.

Przedsięwzięciem koniecznym, o największym znaczeniu dla bezpieczeństwa wodnego w dolinie dolnej Wisły, jest budowa stopnia wodnego na Wiśle poniżej Włocławka (Nieszawa/Ciechocinek).

Działanie 2.3. Rozwój infrastruktury społeczeństwa informacyjnego

Pojęcie społeczeństwa informacyjnego jest ściśle związane z rozwojem komunikacji elektronicznej. Dzięki połączonym możliwościom mediów telekomunikacji i informatyki, użytkownicy mają dostęp do szerokiego zakresu usług ułatwiających funkcjonowanie we współczesnym społeczeństwie, w tym szeroki, bezpośredni dostęp do wiedzy, co w zasadniczy sposób zmienia ich warunki życia i pracy.

Województwo kujawsko-pomorskie będąc wiodącym w zakresie budowania społeczeństwa informacyjnego, już dziś zapewnia sobie atrakcyjność i konkurencyjność spośród innych regionów w kraju w budowie podstaw nowoczesnej gospodarki.

2.3.1. Rozwój infrastruktury teleinformatycznej

Uwzględniając dotychczasowy poziom rozwoju infrastruktury telekomunikacyjnej, w tym sieci optotelekomunikacyjnych, obecność kilku operatorów, planowanymi kierunkami działań będą:

- tworzenie warunków do dalszego dynamicznego rozwoju usług komercyjnych w ramach reguł konkurencji rynkowej (dla ograniczania „cyfrowego wykluczenia” mieszkańców, szczególnie na obszarach wiejskich),
- tworzenie teleinformatycznych sieci usług publicznych.

Zakłada się:

- zakończenie budowy szerokopasmowej sieci szkieletowej, stanowiącej „kręgosłup” systemu informacyjnego dla całego województwa, z węzłami dostępowymi (dystrybucyjnymi) w każdym powiecie. Strukturę regionalną sieci winny rozwijać sieci lokalne, umożliwiające włączenie do systemu nie tylko każdą instytucję czy podmiot gospodarczy lecz niemalże każde gospodarstwo domowe (dostęp do internetu),
- tworzenie powiatowych i gminnych telecentrów stanowiących publiczne ośrodki dostępu do usług teleinformatycznych,
- lepsze wyposażenie w specjalistyczny sprzęt informatyczny wraz z oprogramowaniem jednostek świadczących usługi publiczne.

2.3.2. Informatyzacja usług publicznych, zwłaszcza w administracji i zarządzaniu

Funkcjonowanie szerokopasmowej, szkieletowej sieci informatycznej w województwie kujawsko-pomorskim, umożliwi zintegrowanie systemów teleinformatycznych, usprawniających funkcjonowanie administracji publicznej, aktywność gospodarczą, a zwłaszcza zarządzanie, świadczenie wielu usług publicznych. Postuluje się:

- uruchamianie systemów informatycznych, ułatwiających dostęp do urzędów bez konieczności fizycznej w nich obecności, oferujących wysoką jakość i sprawność obsługi obywateli i przedsiębiorców przez administrację,
- uruchamianie systemów informatycznych w sferze zarządzania gospodarką, w tym związanych z wykorzystywaniem systemów geoinformacyjnych (GIS, SIT, GPS),
- informatyzację usług z zakresie leczenia, m.in. zapewniających szybką diagnozę na odległość (video konsultacje, telemonitoring), zwiększających dostęp usług lekarskich, szczególnie obszarom peryferyjnie położonym,
- uruchamianie systemów informatycznych, służących poprawie bezpieczeństwa i porządku publicznego,

- edukację na odległość, m.in. za pośrednictwem telewykładów, edukacyjnych baz danych,
- udostępnianie baz danych zasobów twórczości artystycznej, dziedzictwa kulturowego, informacji krajoznawczo-turystycznej itp.

Działanie 2.4. Rozwój infrastruktury społecznej

Infrastruktura społeczna w województwie kujawsko-pomorskim wykazuje ciągle cechy niedoinwestowania i niedostosowania do aktualnych potrzeb. Jej niedostateczny poziom rozwoju, niezadowalający poziom świadczonych usług, ich ograniczona przestrzennie dostępność, obniża standard życia mieszkańców oraz wpływa na ogólną atrakcyjność województwa jako miejsca zamieszkania. Strategia postuluje przedsięwzięcia ukierunkowane na poprawę jakości i dostępności świadczonych usług publicznych, w szczególności takich jak: ochrony zdrowia, edukacji, kultury, sportu, pomocy społecznej, innych.

2.4.1. Unowocześnianie infrastruktury usług społecznych

Zmiany cywilizacyjne, upowszechnianie się zjawisk kultury multimedialnej, zwiększanie się ilości czasu wolnego poza pracą, wszechstronny postęp techniczny, różnicowanie społeczne na tle ekonomicznym itp. są źródłem nowych potrzeb społecznych, rodzą określone wymagania względem infrastruktury usług społecznych. Winna ona wzbogacać, unowocześniać swą bazę materialną, obiekty i wyposażenie, wzbogacać ofertę świadczonych usług o usługi nowego typu, wywoływane przez potrzeby współczesności. Z pewnością tego rodzaju działania będą zmuszone podejmować:

- placówki oświatowe (oświatowo-wychowawcze) wszystkich szczebli oraz szkolnictwa wyższego, w szczególności w zakresie ich wyposażania laboratoryjnego, w pracownie tematyczne, w tym językowe, świetlice i biblioteki w zakresie stosowania technik multimedialnych,
- placówki świadczące usługi związane z profilaktyką zdrowia i leczeniem, dla zapewnienia jak najszerszej oferty i wysokich standardów usług medycznych, zwiększenia dostępności technologii medycznych o wysokiej skuteczności i efektywności.
- instytucje kultury z założeniem modernizacji ich bazy i wzbogacenia oferty programowej,
- instytucje sportowe dla rozbudowy i modernizacji obiektów i urządzeń sportowo-rekreacyjnych, wzbogacenia oferty form rekreacji fizycznej i pro zdrowotnego wykorzystania wolnego czasu,
- placówki pomocy społecznej dla zapewnienia odpowiedniego standardu usług stosownie do potrzeb określonych grup osób potrzebujących,
- jednostki dla elementów infrastruktury, które pojawią się wraz z ujawnianymi innymi potrzebami społecznymi.

2.4.2. Kształtowanie sieci usług publicznych z punktu widzenia ich dostępności

Zmieniająca się struktura demograficzna, także społeczna w regionie kujawsko-pomorskim modyfikuje struktury potrzeb na usługi społeczne. Postępujący spadek liczby dzieci i młodzieży redukuje zapotrzebowanie na placówki oświatowe. Wzrost liczby ludności starszej, często także ubogiej, zwiększa potrzeby w zakresie usług lekarsko-opiekuńczych.

Zjawiska powyższe, ale również inne wynikające z dynamiki struktur demograficznych, ekonomicznych, społecznych, a być może w przyszłości także narodowościowych, podpowiadają, że wystąpi konieczność modyfikacji obecnej sieci przestrzennej i struktury usług publicznych. Nieuniknione będą tak likwidacje placówek jak i uruchamianie nowych. Przewiduje się:

- dostosowywanie sieci szkół podstawowych i gimnazjalnych do zmniejszającej się liczby dzieci w jednych rejonach i wzrostu ich liczby w rejonach imigracji ludności,
- kształtowanie sieci placówek kultury, sportu i rekreacji zwłaszcza adresowanych do dzieci i młodzieży, oferujących im pozytywne zagospodarowanie wolnego czasu, ograniczających im kontakty ze zjawiskami patologii społecznych,
- kształtowanie sieci placówek pomocy społecznej, uwzględniające wzrastające zbiorowości ludzi starszych, często chorych i życiowo bezradnych oraz takich grup jak: ludzi bezdomnych, uzależnionych, i innych,
- dostosowanie sieci placówek świadczących usługi medyczne (rehabilitacyjne, lecznicze).

Działanie 2.5. Promocja dziedzictwa kulturowego

Dziedzictwo kulturowe, najczęściej postrzegane jako świadectwo przeszłości, bywa znaczącym czynnikiem rozwoju w przyszłości. Zróżnicowane dziedzictwo kulturowe występujące w kujawsko-pomorskim, ze względu na unikalność niektórych jego zasobów, staje się znakiem rozpoznawczym regionu, jest czynnikiem przyciągającym do niego potoki ruchu turystycznego a więc także czynnikiem rozwoju gospodarczego.

Aby dziedzictwo kulturowe mogło być efektywnym instrumentem promocji regionu, winno mieć odpowiednią, w pełni ukazującą jego walory prezentację. W odniesieniu do zabytków architektury i urbanistyki oznacza to dobry ich stan techniczny, w odniesieniu do zabytków ruchomych odpowiednio atrakcyjnie zaaranżowane ich kolekcje, zaś - na przykład - w odniesieniu do przejawów kultury duchowej, tradycji, odpowiednie ich atrakcyjne prezentacje.

2.5.1. Zachowanie dziedzictwa kulturowego

Stan techniczny znacznej części zasobów dóbr kultury materialnej, zwłaszcza zabytków architektury i urbanistyki regionu kujawsko-pomorskiego jest niezadowalający, a wielu obiektów i zespołów urbanistycznych wręcz zły. Brak systematycznych działań konserwatorskich może skutkować ich bezpowrotną utratą.

Zachowanie bogatego dziedzictwa kulturowego regionu w jak najlepszym stanie i z zamiarem jego wielokierunkowego użytkowania, wymaga zróżnicowanych ze względu na bogactwo form działań konserwatorskich (remontowych, rekonstrukcyjnych, innych). Jednym z takich działań, umożliwiającym właściwą ochronę i jednocześnie udostępnienie licznych obiektów dziedzictwa kulturowego jest ich multimedialna prezentacja przy wykorzystaniu technik informatycznych (digitalizacji). Za ich pośrednictwem liczne, unikalne eksponaty zbiorów muzealnych i bibliotecznych, mogą być bezpośrednio dostępne w celach informacyjno-edukacyjnych, promocyjnych i innych.

2.5.2. Adaptacja dziedzictwa kulturowego do współczesnych potrzeb społecznych

Dziedzictwo kulturowe, w szczególności zaś obiekty zabytkowej architektury przeznaczone w przeszłości do określonego użytkowania, mogą, winny być adaptowane do spełniania nowych funkcji. Mogą one służyć dla ekspozycji obiektów, być wykorzystywane jako pomieszczenia prezentacji twórczości artystycznej, dla aktywności rekreacyjnej, w tym nawiązującej to tradycji historycznej itp. Tego rodzaju adaptacje przybliżą te obiekty ludziom współczesnym, ożywią je i fragmenty osiedli w których się znajdują, mogą stać się źródłem dochodów, które będzie można przeznaczać na przykład na ich należyte utrzymanie.

Działanie 2.6. Zachowanie i wzbogacanie zasobów środowiska przyrodniczego.

Walory i bogate zasoby środowiska przyrodniczego oraz zróżnicowanie krajobrazowe województwa kujawsko-pomorskiego postrzegane są jako cechy atrakcyjności obszaru, jako wyznaczniki jego konkurencyjności.

Rozwój społeczny i gospodarczy winny zachodzić w respekcie dla zachowania tych walorów i zasobów, w szczególności dotyczy to: zasobów wód powierzchniowych i podziemnych (zlewnie rzek, jeziora, Główne Zbiorniki Wód Podziemnych), czystości powietrza atmosferycznego, ograniczenia hałasu komunikacyjnego, zasobów i walorów uzdrowisk. Dla ochrony wód podziemnych nie przewiduje się eksploatacji węgla brunatnego w południowej części województwa.

Identyfikowany dziś system ekologiczny regionu winien w przyszłości utrwaląć swą charakterystykę przyrodniczą a nawet w miarę pojawiających się możliwości ją wzbogacać.

Dla zachowania walorów i zasobów środowiska przyrodniczego niezbędna jest systematyczna, również szeroko prowadzona edukacja przyrodnicza i ekologiczna społeczeństwa.

2.6.1. Utrwalanie, wzbogacanie systemu ekologicznego regionu

Zachowana z przeszłości struktura środowiska przyrodniczego województwa, identyfikowana jako jego system ekologiczny, zajmuje ponad 30% ogólnej powierzchni. Jest to system decydujący o warunkach zdrowotnych i wypoczynkowych mieszkańców województwa, istotny dla rozwoju ważniejszych sektorów jego gospodarki – rolnictwa i turystyki wypoczynkowej w środowisku przyrodniczym. Jest to system ważny dla oceny atrakcyjności regionu, ogólnej i z punktu jego widzenia jako obszaru do zamieszkania.

Z powyższych względów konieczne są: zapewnienie warunków dla prawidłowego funkcjonowania środowiska przyrodniczego województwa, w tym zachowania, zwiększania bioróżnorodności florystycznej i faunistycznej, ochrona bierna i czynna najcenniejszych zasobów i walorów tego środowiska, przeciwdziałanie jego degradacji, zwłaszcza ze strony podejmowanych działań gospodarczych.

System ekologiczny regionu powinien być utrwalany (budowany) z respektem dla następujących zasad: zachowania bogactwa żywej przyrody (bioróżnorodności), ciągłości ekosystemów w czasie oraz ciągłości ekosystemów w przestrzeni przy zachowaniu równowagi w rozwoju społeczno-gospodarczym regionu.

Szerzenie świadomości ekologicznej wśród mieszkańców zwiększy skuteczność podejmowanych działań w zakresie ochrony środowiska.

2.6.2. Rewaloryzacja środowiska przyrodniczego

Aktywność człowieka w środowisku przyrodniczym zmienia jego pierwotne struktury i wartości. Niejednokrotnie, czy to wskutek zaniechania aktywności ingerującej w środowisko czy też wzrostu naszej świadomości ekologicznej, ujawniają się możliwości odbudowy przyrodniczych wartości obszarów, wzbogacenia zasobów przyrody.

Zaprzestanie dotychczasowego użytkowania terenów spowodowane na przykład: wyłączeniem z produkcji najsłabszych użytkowo gruntów rolniczych, uwalnianiem terenów od zainwestowania przemysłowego i komunikacyjnego, terenów zakończonego odkrywkowego górnictwa, terenów zakończonego składowania, terenów wcześniej w użytkowaniu militarnym, należy łączyć z ich zalesianiem, kształtowaniem nowych, bardziej korzystnych dla lokalnego środowiska stosunków wodnych i mikroklimatu.

Zwiększanie wartości przyrodniczych może dotyczyć także terenów o aktualnym sposobie użytkowania, na przykład poprzez:

- wprowadzanie zadrzewień śródpolnych, wzdłuż dróg i cieków wodnych na bezleśnych obszarach intensywnie użytkowanych rolniczo,
- przebudowę drzewostanów uszkodzonych oraz wzbogacanie składu gatunkowego w celu podniesienia zdrowotności i produktywności lasów,
- renaturalizację zniszczonych dolin rzecznych, lasów łęgowych i olsów, rynien jeziornych itp., przyrodniczych siedlisk wodno-błotnych, śródleśnych zbiorników wodnych, torfowisk, wrzosowisk, wydm.

W ramach tych przedsięwzięć można także ujmować zadania związane z gospodarowaniem rolniczym ukierunkowanym na zachowanie i ochronę siedlisk gatunków roślin i zwierząt zagrożonych wyginięciem, starych odmian roślin i ras zwierząt dla ochrony różnorodności biologicznej.

Priorytetowy obszar działań 3. Rozwój zasobów ludzkich

Poprawa konkurencyjności regionu w warunkach cywilizacji informacyjnej, gospodarki opartej na wiedzy i respektowaniu zasad zrównoważonego rozwoju, może być dokonywana przez odpowiednio kompetentne i aktywne społeczeństwo, zatem wymaga odpowiedniego rozwoju zasobów ludzkich województwa.

Działanie 3.1. Budowa społeczeństwa opartego na wiedzy

Budowa społeczeństwa opartego na wiedzy wymaga wyposażenia mieszkańców województwa kujawsko-pomorskiego w określone przymioty, znamienne dla takiego społeczeństwa. Wymaga to w szczególności przedstawienia szeroko rozumianego systemu edukacyjnego na kształcenie człowieka zdolnego do funkcjonowania w coraz bardziej z informatyzowanym otoczeniu, człowieka dysponującego umiejętnościami kreowania informacji i wiedzy, dysponującego zdolnościami ich wykorzystywania, przygotowanego do posługiwania się nowoczesnymi technikami i narzędziami w procesie kształcenia i aktywności zawodowej, kreatywnego w adaptowaniu się do zmieniającego się otoczenia, zwłaszcza wymagań współczesnego, dynamicznego rynku pracy.

3.1.1. Zwiększenie roli szkolnictwa wyższego w rozwoju regionu

Głównym źródłem wysoko wykwalifikowanych kadr i pracowników nowoczesnej gospodarki, kultury i innych usług społecznych, zdolnych do funkcjonowania na dynamicznie rozwijających się rynkach pracy są szkoły wyższe.

Zapewnienie wysokiej jakości zarówno kadr jak i pracowników wymaga tworzenia odpowiednich warunków ich kształcenia, tj. właściwej dla tego procesu bazy dydaktycznej szkół wyższych, zaangażowania specjalistycznych kadr nauczających, odpowiedniego zaplecza socjalnego dla studentów. Przy poprawie jakości funkcji dydaktycznej szkół wyższych obecnie czynnych, celowym jest powoływanie tego rodzaju szkół wyższych o profilu zawodowym w innych ośrodkach, zwłaszcza centrach subregionalnych województwa.

Wyzwania przyszłości nakazują zarówno wymóg wysokiego poziomu kształcenia, jak i wskazują pożądane jego kierunki jak np.: elektronika i mikroelektronika, telekomunikacja, informatyka, biotechnologia, nauki medyczne. Powyższe wymaga określonych orientacji szkół wyższych regionu. W tym kontekście zasadną jest idea przekształcenia Akademii Techniczno - Rolniczej w uniwersytet techniczno-przyrodniczy, rozwijanie innowacyjnych kierunków kształcenia także technicznego w strukturze uniwersytetów, wyższych szkół zawodowych.

Aktywność szkół wyższych województwa kujawsko-pomorskiego winna systematycznie i korzystnie zmieniać strukturę wykształcenia jego mieszkańców, stymulować upowszechnianie szeroko rozumianych innowacji, być ważnym elementem jego wizerunku.

3.1.2. Poprawa efektywności kształcenia

Efektywne kształcenie winno zwiększać kompetencje, zwłaszcza służyć zwiększaniu zatrudnialności i aktywności obywatelskiej. Przedsięwzięcia temu służące to m.in.:

- rozwój i doskonalenie standardów, programów oraz metod edukacji na wszystkich poziomach nauczania,
- podwyższanie kwalifikacji kadr pedagogicznych wszystkich instytucji edukacyjnych,
- wyposażanie instytucji edukacyjnych w nowoczesne pomoce dydaktyczne: edukacyjne bazy danych, w urządzenia multimedialne, dostęp do internetu,
- doskonalenie, usprawnianie systemów zarządzania edukacją.

Inicjatorów przedsięwzięć w ramach tego kierunku działania należy upatrywać m.in. wśród instytucji edukacyjnych, organów założycielskich tego rodzaju instytucji, stowarzyszeń, fundacji, podmiotów aktywnych w sferze edukacji.

3.1.3. Dostępność edukacji dla dorosłych

Współczesna, dynamiczna gospodarka wymaga pracowników kreatywnych, zdolnych do podejmowania zatrudnienia w warunkach szybkich zmian specjalizacji i zawodów. Łatwość adaptacji do zmiennego środowiska pracy winny zapewniać rozliczne formy kształcenia ustawicznego, zarówno zawodowego jak i ogólnego. Obok rozwijania tradycyjnych form (instytucji) kształcenia dorosłych, istotnym elementem tej edukacji winny stać się zdalne systemy edukacyjne wykorzystujące technologie informatyczne: tele-wykłady, video-prezentacje, edukacyjne bazy danych dostępne za pośrednictwem internetu. Właściwe jest zatem tworzenie szans podnoszenia kwalifikacji zawodowych i zdobywania nowych umiejętności dorosłym mieszkańcom regionu kujawsko-pomorskiego, a w szczególności ludności wiejskiej.

3.1.4. Wyrównywanie szans edukacyjnych młodzieży

Poziom zamożności, miejsce zamieszkania, nierzadko pochodzenie społeczne w istotny sposób różnicują dziś szanse edukacyjne mieszkańców województwa, w szczególności w zakresie możliwości kształcenia ponadgimnazjalnego i wyższego. Niezbędne jest stworzenie zwłaszcza młodzieży wiejskiej i z małych miasteczek, także pochodzącej z biedniejszych rodzin, warunków lepszego, porównywalnego do przeciętnego, startu do kształcenia.

Wśród przedsięwzięć temu służących można m. in. wskazać różnego rodzaju systemy pomocy stypendialnej dla uczniów i młodzieży, wprowadzenie szeregu zajęć pozaszkolnych rozszerzających programy edukacyjne, zawierających ofertę kulturalną i sportową, rozwój infrastruktury szkół, w tym bibliotek i świetlic, zwłaszcza wyposażenie ich w nowoczesne środki edukacji, rozwój przyszkolnej bazy socjalnej jak np. internaty, bursy, campusy, stołówki, inne.

Działanie 3.2. Budowa kapitału społecznego

Poprawie konkurencyjności województwa kujawsko-pomorskiego służyć będą również działania aktywizujące jego społeczeństwo, wzmacniające jego cechy jako społeczeństwa obywatelskiego. Zachęcać one winny mieszkańców regionu do tworzenia i funkcjonowania w instytucjach życia obywatelskiego, samoorganizowania się w stowarzyszeniach, organizacjach, podejmowania inicjatyw obywatelskich i aktywności społecznej, do partnerskiego współdziałania organizacji społecznych z administracją publiczną w realizacji zadań publicznych, przy przestrzeganiu zasady pomocniczości (subsydiarności).

3.2.1. Wspieranie rozwoju sektora organizacji pozarządowych

Znamienny dla społeczeństwa obywatelskiego szeroki podmiotowy udział obywateli w procesach społeczno-gospodarczych związany jest z ich zorganizowaniem się w instytucjach aktywności obywatelskiej, z ich partycypacją we współdziałaniu z administracją na rzecz rozwoju. Obecna aktywność organizacji sektora pozarządowego w województwie kujawsko-pomorskim, podejmujących rozliczne inicjatywy o charakterze społecznym, skutecznie uzupełniające działania administracji w realizacji zadań publicznych wskazują, że sektor ten, zakres jego aktywności winny rozwijać się, stawać się coraz bardziej znaczącym partnerem debaty publicznej, w szerokim zakresie świadczyć usługi publiczne, tym bardziej, że w szeregu dziedzinach jest w tym zakresie skuteczniejszy aniżeli administracja.

W ramach wspierania tego sektora celowe są: promocja postaw obywatelskich, działań pro społecznych (wolontariatu, filantropii), promocja mechanizmów konsultacji społecznych, wzmacnianie instytucjonalnych form dialogu obywatelskiego.

3.2.2. Budowa partnerstwa publiczno-społecznego

Wzrost aktywności obywatelskiej, oczekiwane rozszerzenie się zakresu działalności organizacji pozarządowych, wywoła potrzebę wypracowania form, zasad partnerskiego współdziałania. Szczególnie istotne będzie to w odniesieniu do współdziałania z administracją publiczną. Celowe będą przedsięwzięcia ukierunkowane na budowanie partnerskich relacji między organizacjami pozarządowymi i administracją publiczną, na stworzenie w regionie

efektywnego systemu partnerskiego współdziałania tych organizacji z administracją w opracowaniu i realizacji zadań publicznych, zwłaszcza w zakresie działalności pożytku publicznego.

Działanie 3.3. Promocja zatrudnienia osób pozostających bez pracy lub zagrożonych jej utratą

Zjawisko niedostosowania popytu i podaży siły roboczej, które występuje w naszym regionie w stopniu wyższym niż przeciętnie w kraju oraz problemy utraty zatrudnienia na skutek trudności adaptacyjnych przedsiębiorstw do wymagań rynku stanowią jedną z głównych barier rozwojowych naszego regionu. Problemy te będą wzmacniane utrzymującym się wysokim poziomem podaży siły roboczej wynikającym z procesów demograficznych, a także postępowaniem technologicznym, wymuszającym racjonalizację zatrudnienia w skali sektorów i przedsiębiorstw. Stąd też aktywne działania służące zmniejszeniu rozmiarów i natężenia tych zjawisk poprzez promocję zatrudnienia osób bezrobotnych oraz aktywne przeciwdziałanie bezrobociu osób zagrożonych utratą pracy, stanowią ważny kierunek działań w maksymalnym wykorzystaniu zasobów ludzkich dla rozwoju i poprawy poziomu zatrudnienia w regionie.

3.3.1. Rozwój zatrudnienia osób bezrobotnych

Skala obecnego i przewidywanego bezrobocia wymaga aktywnej polityki rynku pracy realizowanej poprzez rozwój usług pośrednictwa pracy, tak w skali regionalnej jak również poprzez rozwój usług międzyregionalnego pośrednictwa pracy, zwiększenie dostępności usług w zakresie poradnictwa zawodowego i informacji zawodowej dla wszystkich osób bezrobotnych oraz poszukujących pracy, promocję wsparcia w nabywaniu nowych kwalifikacji zawodowych poprzez finansowanie szkoleń i pomoc w podejmowaniu działalności gospodarczej.

Szczególnie pożądane są przedsięwzięcia lokalne zakładające zindywidualizowane podejście do problemów osób bezrobotnych oraz działania zmierzające do rozwoju zatrudnienia w oparciu o wykorzystanie zasobów lokalnych. Wyjątkowej uwagi wymaga grupa osób znajdujących się w szczególnie niekorzystnej sytuacji na rynku pracy, tj. osoby młode, niepełnosprawne oraz osoby długotrwale bezrobotne. Promowane będą także działania służące zmniejszeniu różnic w stopie bezrobocia między poszczególnymi obszarami regionu.

Wspierane będą przedsięwzięcia dotyczące usprawnienia działalności publicznych instytucji rynku pracy jak i niepublicznych podmiotów obsługi rynku pracy, m.in. agencje pośrednictwa i informacji zawodowej, usług poradnictwa zawodowego dla różnych grup odbiorców itp.

3.3.2. Przeciwdziałanie bezrobociu osób zagrożonych utratą pracy w rolnictwie oraz sektorach mających problemy z dostosowaniem się do potrzeb rynku pracy.

Aktualny i przewidywalny wzrost dynamiki procesów gospodarczych powoduje i powodować będzie powstawanie problemów dostosowania się do wymogów konkurencyjności rynku. Zjawisko to skutkować będzie powstawaniem zagrożenia utraty pracy w wielu podmiotach gospodarczych. Szczególne zagrożenie utratą dotychczasowych miejsc pracy dotyczyć będzie sektora rolniczego. W celu przeciwdziałania ww. zagrożeniom konieczne są kompleksowe działania wspierające rozwój kwalifikacji, zmiany kwalifikacji

osób zagrożonych ww. procesami, w celu stworzenia im szans na podjęcie pracy lub działalności gospodarczej w nowopowstających miejscach pracy. Szczęólnego rodzaju działania skierowane będą do rolników i domowników mające na celu rozwój zatrudnienia w sferze pozarolniczej.

Działanie 3.4. Promocja i profilaktyka zdrowia

Jednym z wyznaczników wysokiego poziomu życia mieszkańców a także jednym z głównych uwarunkowań aktywnego udziału mieszkańców w kreowaniu rozwoju społeczno-gospodarczego regionu, jest odpowiedni stan zdrowia. Znane dziś powody nienajlepszej kondycji zdrowotnej mieszkańców kujawsko-pomorskiego, wyzwania jakie stawia im przyszłość w najbliższym okresie, implikują działania na rzecz poprawy zdrowotności. Strategiczne znaczenie będą miały w tym zakresie działania kształtujące prozdrowotne nawyki ludności, rozwijające, zwiększające efektywność świadczeń profilaktycznych i leczniczych.

3.4.1. Edukacja zdrowotna społeczeństwa

Najwłaściwszym, przy tym najtańszym sposobem zabiegania o zdrowie społeczeństwa, jest skuteczna jego prozdrowotna edukacja, realizowana na wszystkich jej poziomach, przez wszystkie możliwe instytucje edukacyjne oraz środki społecznej komunikacji. Zakres tematyczny tej edukacji jest w zasadzie nieograniczony, począwszy od kształtowania właściwych nawyków żywienia i wskazywania spożywania odpowiedniej jakości produktów spożywczych, przekonywania o zagrożeniach dla zdrowia pochodnych palenia tytoniu, spożywania alkoholu, narkotyków i pozostałych substancji psychoaktywnych, przestrzegania zasad higieny a tym samym wystrzegania się zakażeń chorobami zakaźnymi, po nabywanie określonych umiejętności np. prawidłowych zachowań w ruchu drogowym czy udzielania pierwszej pomocy lekarskiej. Inwestowanie w odpowiednie programy prozdrowotnej edukacji, przygotowywanie odpowiednich kadr instytucji i organizacji szkolących w tym zakresie, promocja kultury zdrowego człowieka, są najlepszą drogą ograniczania kosztów działalności medycyny przywracającej zdrowie.

3.4.2. Promocja aktywności sportowo-rekreacyjnej

Aktywnością mieszkańców o znaczeniu dla zdrowia podobnym jak prozdrowotna edukacja, jest ich aktywność sportowo-rekreacyjna. Służy ona nie tylko poprawie ogólnej kondycji zdrowotnej, regeneracji sił psychofizycznych, ale w przypadku młodego pokolenia mieszkańców ogranicza ich podatność na zachowania, którym nie rzadko towarzyszą zagrożenia zdrowia. Dlatego też, wszelkie przedsięwzięcia zachęcające do aktywności sportowej i rekreacji, m.in. promocja tych kategorii zachowań, organizowanie się dla uczestnictwa w nich, rozwój związanego z nimi zagospodarowania technicznego, korzystnie będą służyć zdrowotności społeczeństwa.

3.4.3. Powszechna, wczesna diagnostyka medyczna, profilaktyka i rozwiązywanie problemów uzależnień

Istotnym ograniczeniem zachorowalności jest odpowiednio wczesna diagnostyka, zwłaszcza schorzeń z różnych powodów trudno rozpoznawalnych wprost, które zdiagnozowane zbyt późno są zagrożeniem życia. W województwie kujawsko-pomorskim

odnosi się to szczególnie do chorób układu krążenia i nowotworowych. Odpowiednio wczesna diagnostyka tych schorzeń, podobnie jak wielu innych, w znaczącym stopniu zwiększa efektywność leczenia chorych, ogranicza wczesną umieralność. Wśród koniecznych przedsięwzięć winny znaleźć się: zwiększenie wśród mieszkańców województwa świadomości potrzeby wczesnych badań diagnostycznych, rozwój sieci placówek wczesnego diagnozowania w zakresie określonych schorzeń, wyposażonych w odpowiednie środki techniczne i wysoko kwalifikowane kadry.

Za konieczne wskazuje się również przedsięwzięcia skierowane na profilaktykę i rozwiązywanie problemów uzależnień, w tym: prowadzenie kampanii społecznych i edukację publiczną oraz rozwój techniczny dla diagnozy i leczenia.

Działanie 3.5. Integracja społeczno-zawodowa i bezpieczeństwo ludności

Strategia optymistycznie zakłada, że podnoszenie poziomu życia w województwie, które będzie efektem wzrostu coraz bardziej konkurencyjnej regionalnej gospodarki, dotyczyć będzie ogółu jego mieszkańców. Zaznaczająca się dziś polaryzacja społeczeństwa według zamożności, szans zawodowych a co za tym idzie szans życiowych, nakazuje podejmowanie działań ten proces ograniczających, przeciwdziałanie poszerzaniu sfer ubóstwa, marginalizacji niektórych grup ludności, działania na rzecz integracji społecznej i zawodowej.

3.5.1. Przeciwdziałanie ubóstwu i wykluczeniu społecznemu

Podstawowym źródłem ubóstwa są niedostateczne i niesystematyczne dochody. Niestety często jest ono potęgowane jeszcze innymi przyczynami, które łącznie marginalizują społecznie, wykluczają ze społeczności. I jakkolwiek najważniejszym sposobem przeciwdziałania ubóstwu jest zapewnienie stałych, dostatecznych dochodów, to konieczne jest prowadzenie równoczesnych działań umożliwiających powrót do społeczeństwa osób i rodzin wykluczonych społecznie. Wśród przedsięwzięć temu służących można wymienić:

- wsparcie instytucjonalne i środowiskowe na rzecz ludzi starych, samotnych, bezdomnych, długotrwale korzystających ze świadczeń pomocy społecznej,
- poradnictwo, kompleksową terapię rodzin bezradnych w sprawach życiowych (opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego),
- zajęcia profilaktyczno-terapeutyczne wobec dzieci i młodzieży realizowane w szkołach, placówkach opiekuńczo-wychowawczych, rodzinach zastępczych,
- pomoc rodzinom i osobom dotkniętym przemocą,
- działania na rzecz reintegracji zawodowej i społecznej osób i rodzin zagrożonych wykluczeniem społecznym,
- aktywizowanie społeczności lokalnych i wspieranie procesów wychodzenia z kręgu pomocy społecznej,
- działania na rzecz kobiet umożliwiające im wypełnianie i łączenie różnych ról społecznych (zawodowych, rodzinnych),
- umacnianie i wspieranie organizacji pozarządowych aktywnych w dziedzinie pomocy społecznej oraz różnych form wolontariatu,
- pomoc w integracji społecznej osobom i rodzinom z osobami uzależnionymi od alkoholu, środków psychoaktywnych, chorującymi na HIV/AIDS, dotkniętymi przemocą.

3.5.2. Wyrównywanie szans osób niepełnosprawnych

Z istoty niepełnosprawności wynika, że możliwości pełnego i aktywnego uczestnictwa osób niepełnosprawnych w życiu społecznym i zawodowym są mniejsze aniżeli osób pełnosprawnych. Integracja obu tych grup wymaga z jednej strony określonego wsparcia osób niepełnosprawnych, z drugiej – kreowania określonych zachowań i działań sprawnej części społeczeństwa. Wyrównywaniu szans życiowych osób niepełnosprawnych służyć mogą przedsięwzięcia:

- zmieniające postrzeganie osób niepełnosprawnych w społeczeństwie,
- zwiększające dostępność osób niepełnosprawnych do opieki i rehabilitacji leczniczej,
- zwiększające dostępność osób niepełnosprawnych do rehabilitacji zawodowej i społecznej – kształcenia i podnoszenia kwalifikacji zawodowych, a tym samym zapobiegające wykluczeniu społecznemu,
- zwiększające dostępność do dóbr i usług powszechnie dostępnych sprawnej części społeczeństwa, a tym samym umożliwiające osobom niepełnosprawnym pełne uczestnictwo w życiu społecznym, kulturalnym, sportowym, rekreacji i turystyce,
- aktywizujące osoby niepełnosprawne do organizowania się, do pełnego uczestnictwa w życiu obywatelskim,
- zwiększające aktywność organizacji działających na rzecz i w imieniu osób niepełnosprawnych

Głównymi inicjatorami tych przedsięwzięć winny być organizacje osób niepełnosprawnych, organizacje pozarządowe i fundacje działające na rzecz osób niepełnosprawnych, organizacje pracodawców, organy administracji samorządowej.

3.5.3. Poprawa stanu bezpieczeństwa ludności

Różnicowanie społeczeństwa na tle ekonomicznym, słabnące więzi międzyludzkie, napływ obcych kulturowo zjawisk społecznych, niezadowolająca skuteczność działania służb stojących na straży bezpieczeństwa i porządku publicznego, sprzyjają upowszechnianiu się szeregu nie pożądanym zjawisk społecznych, rodzących poczucie szeroko rozumianego zagrożenia bezpieczeństwa, tak ekonomicznego jak i fizycznego. Dla redukcji, eliminacji zwłaszcza przyczyn odczuwanych zagrożeń, wskazane są:

- uruchamianie programów informacyjno-prewencyjnych, w tym inicjujących współdziałanie obywateli na rzecz poprawy bezpieczeństwa,
- uruchamianie systemów monitoringu zagrożeń porządku publicznego i odnośnych interwencji,
- poprawa wyposażenia służb porządkowych i zintegrowanego ratownictwa (medycznego, pożarowego, technicznego, powodziowego).

Jakkolwiek zadania z tego zakresu są kompetencją służb państwowych, celowym jest ich inicjowanie, wspieranie przez samorządy i stowarzyszenia obywatelskie.

6. Realizacja strategii i jej monitoring

6.1. Zasady realizacji strategii

Poprawa konkurencyjności regionu i podniesienie poziomu życia mieszkańców przy respektowaniu zasad zrównoważonego rozwoju oraz osiąganie bardziej szczegółowych celów strategii, wymaga przyjęcia i konsekwentnego stosowania następujących zasad jej realizacji.

Zasada zrównoważonego rozwoju

Wzrost konkurencyjności, osiąganie trwałej poprawy poziomu życia mieszkańców winno być dokonywane w procesie rozwoju, który znamionuje poszanowanie zasobów, harmonizowanie ekonomicznych, społecznych i ekologicznych celów rozwoju, w sposób nie naruszający możliwości zaspokajania potrzeb przyszłych pokoleń.

Zasada ładu przestrzennego

Działania związane z zagospodarowywaniem i kierunkami użytkowania ziemi winny kreować harmonię, porządek, właściwe proporcje i równowagę w środowisku człowieka. Wizję takiego ładu w przestrzeni fizycznej i społeczno-gospodarczej województwa kujawsko-pomorskiego w wymiarze roku 2020 prezentuje plan zagospodarowania przestrzennego jego obszaru, przyjęty przez Sejmik Województwa w 2003 r. (uchwała nr XI/135/2003)

Zasada koordynacji rozwoju

Konieczne jest zapewnienie spójności i komplementarności celów i kierunków działań zawartych w dokumentach strategicznych oraz operacyjnych województwa a także zapewnienie zgodności z ich odpowiednikami w regionach przyległych, jak również z dokumentami strategicznymi krajowymi i europejskimi. Właściwa koordynacja, kreowanego przez różne podmioty rozwoju, winna stymulować liczne pozytywne sprzężenia zwrotne w tym procesie, zapewniać wysoką efektywność rozwojowych działań.

Zasada subsydiarności

Porządkuje relacje podmiotów samorządowych w realizacji strategii stanowiąc, że samorząd województwa realizuje jedynie te cele i zadania, które nie mogą być dostatecznie dobrze wykonane na poziomie lokalnym. Jednocześnie zasada ta przyjmuje, że samorząd województwa nie będzie w zakresie swych kompetencji zastępowany działaniami z poziomu rządu i innych podmiotów o ponadregionalnym zasięgu działania.

Zasada partnerstwa publiczno-prywatnego i partnerstwa publiczno-społecznego

Zasada wzrostu efektywności wydatkowania środków publicznych poprzez zaangażowanie aktywów prywatnych, służąca przyspieszaniu procesów rozwojowych.

Zasada terytorialnego różnicowania kierunków polityki rozwoju

Zasadne jest różnicowanie przestrzenne celów, kierunków działań oraz instrumentów ich realizacji. Realizowana w województwie polityka rozwoju musi uwzględniać jej lokalne uwarunkowania i ich zmiany, łączyć efektywność koncentracji z niwelowaniem dysproporcji w rozwoju, stosować odpowiednie dla odnośnych obszarów instrumenty stymulowania ich rozwoju.

Generalna koncepcja rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego zakłada komplementarność procesów jego koncentracji w biegunach wzrostu społeczno-gospodarczego i jego dyfuzji w otoczeniu.

Ukształtowaną w przeszłości strukturę przestrzenno-funkcjonalną obszaru w granicach obecnego województwa budują następujące główne elementy:

- regionalny biegun wzrostu społeczno-gospodarczego jaki kreują miasta Bydgoszcz i Toruń, traktowane jako miasta rdzeniowe Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Metropolitalnego (BTOM). Rola wymienionych miast w systemie osadniczym kraju, ich funkcje ponadregionalne i regionalne implikują w zakresie polityki ich rozwoju przewagę polityki wzrostu ich konkurencyjności względem polityki spójności. W miastach rdzeniach BTOM winny być wspierane przede wszystkim działania i projekty wpływające na podnoszenie konkurencyjności gospodarczej i społecznej tego obszaru jak i całego województwa. W powiatach i gminach bezpośredniego zaplecza ośrodków rdzeniowych BTOM działania i projekty z zakresu wzrostu konkurencyjności jak i spójności mogą być rozpatrywane jako równorzędne. Z zakresu spójności winny być preferowane projekty zwiększające spójność zarówno z ośrodkami rdzeniowymi jak i z pozostałą częścią województwa.
- W odniesieniu do subregionalnych ośrodków równoważenia rozwoju, jakimi są w województwie miasta: Włocławek, Grudziądz, Inowrocław oraz przewidywane do tej roli miasta Brodnica i Tuchola, polityka poprawy ich konkurencyjności winna być względnie równoważna polityce spójności. Polityka ich rozwoju winna równoważnie wzmacniać ich relacje względem ośrodków metropolitalnych jak i powiązania względem ośrodków powiatowych i gmin w ich otoczeniu.
- pozostałe miasta powiatowe i inne ośrodki w obszarze wiejskim regionu winny być objęte przede wszystkim polityką spójności i to zarówno w relacjach do ośrodków wzrostu wyższych poziomów jak i swego bezpośredniego zaplecza. Polityka spójności na obszarach wiejskich winna niwelować dotychczasowe dysproporcje w ich rozwoju. Priorytetowymi obszarami wsparcia w ramach tej polityki winny być przedsięwzięcia kreujące z jednej strony trwałe miejsca pracy poza sektorem rolnictwa, z drugiej podnoszące poziom technologiczny produkcji rolnej i przetwórstwa rolno-spożywczego. Powyższe nie wyklucza również wsparcia na tych obszarach programów, projektów realizujących politykę konkurencyjności.

6.2. Instrumenty realizacji strategii rozwoju województwa

Instrumenty prawno-finansowe realizacji strategii

Strategia rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego realizowana będzie przy wykorzystaniu nie do końca dziś ustalonego zbioru instrumentów prawnych i finansowych. Wśród podstawowych instrumentów na lata 2007-2013, które w rozwoju województwa prawdopodobnie będą mogły być zastosowane, można wskazać:

- Program (y) Wojewódzki (e),
- Regionalny Program Operacyjny Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2007-2013, podstawowy instrument realizacji polityki regionalnej samorządu województwa,
- sektorowe programy operacyjne, które określi NPR na lata 2007-2013,
- inne programy, które mogą być sporządzone.

Po 2013 roku instrumentami realizującymi strategię będą programy przewidziane w kolejnej edycji Narodowego Planu Rozwoju lub innym programie rządowym.

Wśród głównych instrumentów finansowych realizacji strategii rozwoju województwa kujawsko – pomorskiego wymienić należy:

- publiczne środki krajowe:
 - środki budżetu państwa,
 - państwowe fundusze celowe – Fundusz Pracy, PFRON, NFOŚ i GW,
 - środki budżetów jednostek samorządu terytorialnego,
 - środki różnych form organizacyjno-prawnych sektora finansów publicznych (agencji rządowych np. PARP, Krajowego Funduszu Drogowego, Funduszu Pracy, Krajowego Funduszu Kapitałowego, Krajowego Funduszu Mieszkaniowego, Funduszu Rozwoju Inwestycji Komunalnych, Funduszu Poręczeń Unijnych, regionalnych i lokalnych funduszy kredytowych, poręczeniowych i pożyczkowych),
- publiczne środki Unii Europejskiej:
 - instrumenty polityki spójności UE tj.: Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego (EFRR), Europejski Fundusz Społeczny (EFS), Fundusz Spójności (FS),
 - instrument Wspólnej Polityki Rolnej – Europejski Fundusz Rolny Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW),
 - instrument strukturalny Wspólnej Polityki Rybackiej – Europejski Fundusz Rybny (EFR),
- środki zagraniczne inne:
 - instrument finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego (dostępny do 2009 r.),
 - środki Norweskiego Mechanizmu Gospodarczego (dostępne do 2009 r.),
 - środki Banku Światowego i Europejskiego Banku Inwestycyjnego,
- środki prywatne (wkłady własne beneficjentów, w tym kredyty i pożyczki, także poręczone lub gwarantowane przez uprawnione podmioty).

Poziom zaangażowania publicznych środków krajowych w realizację programów zawierać będzie porozumienie (umowa) zawarte pomiędzy rządem a samorządem województwa (Kontrakt wojewódzki).

Struktura publicznych środków krajowych, które będą mogły być po 2006 r. desygnowane na realizację strategii, jest z perspektywy dnia dzisiejszego trudna do określenia. Postulowane są reforma systemu finansów publicznych państwa, reforma systemu budżetów jednostek samorządu terytorialnego, wnioskowane są przekształcenia państwowych funduszy celowych oraz innych jednostek i form organizacyjnych sektora finansów publicznych.

Promocja regionu

Województwo kujawsko-pomorskiego pojawiło się na mapie kraju w 1999 roku w wyniku reformy administracyjnej kraju. W pierwszych latach istnienia, działalność promocyjna koncentrowała się głównie na upowszechnianiu różnego rodzaju informacji opisujących region, eksponujących jego walory i predyspozycje jako obszaru gospodarczego i regionu turystycznego.

Działania promocyjne podejmowane z inicjatywy Urzędu Marszałkowskiego, adresowane do odbiorców w kraju obejmowały:

- upowszechnianie syntetycznych informacji o walorach i atrakcjach województwa, jego oferty inwestycyjnej, głównie w formie informacji w prasie centralnej i regionalnej, audycji radiowo-telewizyjnych, różnego rodzaju publikacji własnych jak: folderów, albumów, plakatów, informatorów, kalendarzy, katalogów promocyjnych, map itp. publikowanych materiałów informacyjnych,

- udział w krajowych, ponad regionalnych imprezach wystawienniczo-targowych, turystycznych, rolniczych,
- organizowanie konkursów, w tym promujących produkty regionalne i lokalne, przodujące firmy.

Promocja zagraniczna regionu prowadzona była głównie w regionach, z którymi zawarto sformalizowane porozumienia współpracy lub podpisano listy intencyjne. Działalność promocyjna obejmowała w szczególności: eksponowanie województwa jako atrakcyjnego obszaru lokalizacji aktywności gospodarczej, prezentację jego potencjału gospodarczego i innych walorów, inicjowanie przyjacielskich kontaktów między instytucjami, organizacjami i osobami. Aktualnie województwo współpracuje z 12 regionami Europy. W promocji kujawsko-pomorskiego poza granicami kraju wykorzystywano:

- regionalne misje gospodarcze, uczestniczenie w podobnych misjach w składzie Międzyrządowych Komisji d.s. Współpracy Międzyregionalnej,
- uczestnictwo w znaczących, międzynarodowych imprezach targowych i wystawienniczych,
- zróżnicowane w formach akcje promocyjne, w tym prezentacje twórczości kulturalnej,
- udział województwa jako współpartnera realizacji projektów programów europejskich (Socrates Comenius, Leonardo da Vinci, Tempus, Interreg III B BSR i Interreg III C i innych).

Zadania promocyjne wykonują także:

- Biuro Informacji i Reprezentacji Województwa w Dusseldorfie i Biuro Informacyjne Województwa przy Komisji Europejskiej w Brukseli,
- przedstawiciele województwa w instytucjach Unii Europejskiej: w Parlamencie Europejskim, w Komitecie Regionów Europy, w Kongresie Władz Lokalnych i Regionalnych,
- Centrum Obsługi Inwestora (w partnerskiej współpracy z Polską Agencją Informacji i Inwestycji Zagranicznych), upowszechniającego informacje o możliwościach inwestowania na terenie województwa, zwłaszcza przez inwestorów z zagranicy, wspierające inwestorów w inicjowaniu działalności gospodarczej w regionie.

Strategia rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego jest planem, którego realizacja skutkować ma wzrostem potencjału ekonomicznego regionu, unowocześnieniem jego struktury funkcjonalno-przestrzennej, poprawą poziomu życia mieszkańców, ma zapewnić mu przewagę w międzyregionalnej konkurencji. Jednym z istotnych warunków realizacji strategii będzie jej znajomość wśród mieszkańców regionu, ich samorządowych reprezentacji, instytucji i organizacji społecznych, podmiotów gospodarczych, szeroka promocja jej postulatów.

Realizacja strategii rozwoju może być wzmocniona poprzez określone działania promocyjne w znaczeniu marketingowym. Można wskazać działania, w odniesieniu do których odpowiednia promocja rynkowa może istotnie ważyć na efektywności ich realizacji. Na przykład znajduje uzasadnienie promocja regionu kujawsko-pomorskiego jako:

- producenta wysokiej jakości produktów rolnych i towarów przetwórstwa rolno-spożywczego,
- oferującego atrakcyjne lokalizacje inwestycji gospodarczych, sprzyjającego klimatu dla inwestycji,
- zagospodarowanego w szerokopasmowe sieci informatyczne, dysponującego kadrami w zakresie informatyki,

- obszaru atrakcyjnych walorów wypoczynkowych nad jeziorami i w środowisku leśnym,
- regionu unikalnych zabytków architektury średniowiecznej, charakterystycznego gotyku nadwiślańskiego, związanego z obecnością Zakonu Krzyżackiego,
- regionu unikalnych zabytków archeologicznych, architektury romańskiej na ziemiach polskich,
- regionu atrakcyjnych imprez artystycznych muzycznych i sztuki teatralnej miast Bydgoszczy, Torunia, Ciechocinka.

Zgodnie ze znaną zasadą marketingu efektywność tego rodzaju działań w istotnej mierze zależy od dokładnego określenia oferty (produktu, usługi, waloru, atrakcji itp.), ustalenia gdzie jest i kim może być ich odbiorca, jakie są jego wymagania. Promocja winna być adresowana, wiązać się z kierunkami rozwoju, oferować realnie istniejące zasoby i możliwości, powinna przygotować właściwą propozycję dla właściwego, rozpoznanego odbiorcy tak krajowego jak i zagranicznego.

Współpraca międzyregionalna

Województwo kujawsko-pomorskie graniczy z pięcioma województwami: pomorskim, warmińsko-mazurskim, mazowieckim, łódzkim i wielkopolskim. Każdy z tych regionów, podobnie jak kujawsko-pomorski, programuje rozwój w pierwszej kolejności w oparciu o posiadane zasoby, walory i inne czynniki endogeniczne, w drugiej będzie skutecznie zabiegał, konkurował o pozyskanie zewnętrznych czynników rozwoju. W pozyskiwaniu niektórych spośród nich, celem jest współdziałanie z sąsiadami. Współdziałanie to winno dotyczyć w szczególności aktywności na rzecz osiągania wspólnych celów w ramach polityki regionalnej państwa, wspólnego rozwiązywania problemów o charakterze ponadregionalnym, rozwiązywania tzw. problemów transgranicznych.

W interesie województwa kujawsko-pomorskiego jak i innych regionów, leży poprawa jego zewnętrznej dostępności. Stąd też ważną płaszczyzną współpracy międzywojewódzkiej winna być solidarna aktywność na rzecz realizacji inwestycji infrastruktury technicznej, w szczególności przy:

- budowie w planowanym terminie autostrady A-1,
- przebudowie w planowanych terminach obecnych dróg krajowych: nr 5 i nr 10 do klasy dróg ekspresowych, drogi krajowej nr 15 do klasy technicznej GP, drogi krajowej nr 16 do klasy technicznej GP (docelowo drogi ekspresowej),
- modernizacji linii kolejowych nr 18, nr 131 oraz linii nr 353,
- budowie szerokopasmowych sieci infrastruktury informacyjnej współdziałającej z sieciami regionalnymi i krajowymi;
- zagospodarowaniu dla przywrócenia żeglugi, dla zmniejszenia zagrożenia powodziowego na rzekach: Wiśle, Noteci, Warcie i Odrze.

Ważną sferą międzywojewódzkiej współpracy winny być działania na rzecz ochrony i kształtowania środowiska przyrodniczego:

- ochrony obszarów zlewni rzek: Brdy, Drwęcy, Wełny zasilających ujęcia wody pitnej dla miast: Bydgoszczy, Torunia, Obornik (województwo wielkopolskie),
- utrzymania w należytym stanie wieloprzestrzennych form ochrony przyrody i krajobrazu: Brodnickiego Parku Krajobrazowego (województwo warmińsko-mazurskie), Górnienieńsko – Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego (województwo

mazowieckie, warmińsko-mazurskie), Gostynińsko – Włocławskiego Parku Krajobrazowego (województwo mazowieckie), Tucholskiego Parku Krajobrazowego (województwo pomorskie), rezerwatów przyrody: Nadgoplańskiego Parku Tysiąclecia (województwo wielkopolskie), Rzeki Drwęcy, Bagna Mostki (województwo warmińsko-mazurskie).

Problemem, którego rozwiązywanie należy widzieć we współpracy międzywojewódzkiej, w ścisłym współdziałaniu z rządem, jest restrukturyzacja społeczna obszarów, na których występowały w przeszłości państwowe gospodarstwa rolne.

Członkostwo w Unii Europejskiej stworzyło województwu kujawsko-pomorskiemu szerokie możliwości współpracy międzyregionalnej i międzynarodowej, uściślenia nawiązanych dotąd kontaktów, zawiązania nowych, przy wykorzystaniu dla tego celu wspólnotowych środków finansowych na realizację podejmowanych we współpracy zadań.

6.3. Monitorowanie strategii rozwoju województwa

Wdrażanie strategii rozwoju winno podlegać systematycznemu monitorowaniu, niezależnemu od monitorowania realizujących ją programów operacyjnych. Istotą monitorowania strategii winny być zarówno zakres realizacji poszczególnych działań i kierunków jak i wskaźniki pomiaru.

Podmiotem uprawnionym do monitorowania strategii rozwoju województwa jest Zarząd Województwa i działający w jego imieniu Departament Rozwoju Regionalnego Urzędu Marszałkowskiego przy współpracy: wszystkich departamentów i jednostek podległych urzędowi, jednostek samorządowych powiatowych i gminnych, jednostek i agencji rządowych.

Zarząd Województwa co najmniej raz w czasie kadencji Sejmiku dokonuje przeglądu realizacji strategii i sporządza raport, który przedstawia Sejmikowi Województwa.

Strategia będzie monitorowana poprzez obserwację zmienności ustalonego zbioru wskaźników opisujących działania w niej postulowane, określających zakres osiągnięcia zakładanego przez nią celu. Wzorcem są propozycje wskaźników do projektu Narodowej Strategii Rozwoju Regionalnego na lata 2007-2013.

1. Priorytetowy obszar działań strategicznych: Rozwój nowoczesnej gospodarki

Poziom nowoczesności gospodarki, która będzie wyznacznikiem konkurencyjności województwa kujawsko-pomorskiego określą wskaźniki: przedsiębiorczości ludności i podmiotów gospodarczych, rolnictwa jako znaczącego sektora gospodarki regionu oraz turystyki. Zakłada się, że do oceny konkurencyjności gospodarki posłużą takie wskaźniki jak:

- dynamika podmiotów gospodarki narodowej zarejestrowanych w rejestrze REGON na 10 tys. ludności,
- udział produkcji wyrobów nowych i zmodernizowanych w produkcji sprzedanej w przemyśle,
- średnia wielkość gospodarstwa rolnego (w ha UR); zakłada się generalnie, że tylko gospodarstwa duże obszarowo mogą konkurować na rynkach europejskich,
- dynamika towarowej produkcji rolniczej w indywidualnych gospodarstwach rolnych na 1ha UR przy założeniu, że 1996 r. = 100,
- udział eksportu w ogólnej sprzedaży wyrobów przetwórstwa rolno-spożywczego; wzrost produkcji zmusza do poszukiwań głównie zewnętrznych rynków zbytu,
- udział dochodów sektora turystyki w tworzeniu PKB.

2. Priorytetowy obszar działań strategicznych: Unowocześnienie struktury funkcjonalno-przestrzennej regionu

Nowoczesność struktury funkcjonalno-przestrzennej warunkuje konkurencyjność regionu i jakość życia mieszkańców. Do odnośnej oceny posłużą następujące wskaźniki:

- poprawa jakości infrastruktury drogowej i bezpieczeństwa ruchu drogowego mierzona liczbą ofiar śmiertelnych wypadków drogowych,
- liczba połączeń lotniczych w tygodniu, przyrost kierunków,
- jakość wód powierzchniowych i podziemnych,
- udział produkcji energii z OZE w produkcji ogółem co wpłynie na poprawę jakości środowiska,
- nakłady remontowe na bezpieczeństwo przeciwpowodziowe,
- długość szerokopasmowej sieci przesyłowej jako podstawy rozwoju społeczeństwa informacyjnego,
- liczba instytucji o międzynarodowym charakterze ponadregionalnym i ponadkrajowym mających swoją siedzibę w Bydgoszczy i Toruniu (media publiczne, instytucje środowiska biznesu, instytucje organizacji międzynarodowych, struktury zarządzania gospodarczego, przedstawicielstwa państwowe, gospodarcze, biura handlowe) właściwie oceniający rozwój funkcji metropolitalnych,
- nakłady finansowe na odnowę miast i wsi w roku,
- wydatki budżetów jednostek samorządu terytorialnego (województwa, powiatów, gmin) na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego na 1 mieszkańca,
- wydatki inwestycyjne w % nakładów ogółem na ochronę środowiska i na gospodarkę wodną (na 1 mieszkańca) co w następstwie skutkować będzie poprawą jakości środowiska,
- powierzchnia terenów objętych ochroną prawną w % powierzchni ogólnej,
- wzrost lesistości w %.

3. Priorytetowy obszar działań strategicznych: Rozwój zasobów ludzkich

Rozwój zasobów ludzkich konieczny z punktu widzenia gospodarki opartej na wiedzy wpłynąć będzie na konkurencyjność regionu. Oceny oddziaływania tego rozwoju zamierza się dokonać w oparciu o następujące wskaźniki:

- nakłady na B+R obrazują wielkość podejmowanych przedsięwzięć w zakresie wzmocnienia potencjału naukowo-badawczego,
- wykształcenie ludności na poziomie wyższym; tylko społeczeństwo o wysokich kwalifikacjach zawodowych może konkurować w sferze zatrudnienia i sprostaniu nowoczesnej technologicznie gospodarce,
- bezrobotni w wieku do 25 lat w % ogółu bezrobotnych w tym z wykształceniem wyższym co zobrazuje sytuację w zatrudnialności absolwentów w regionie,
- nominalne dochody w sektorze gospodarstw domowych (ceny bieżące) na 1 mieszk.: dochody pierwotne brutto, dochody do dyspozycji brutto co świadczyć będzie o skali ubóstwa w regionie,
- liczba zarejestrowanych organizacji obywatelskich (pozarządowych), zobrazuje działania aktywizujące społeczeństwo do podejmowania inicjatyw obywatelskich.

Przedstawione wskaźniki oceniając realizację wskazanych strategicznych obszarów priorytetowych pozwolą na ocenę realizacji celu nadrzędnego. Szczegółową listę zawiera tabela 4, która stanowi projekt wybranych wskaźników i udoskonalona zostanie po ukazaniu się dokumentów poziomu krajowego na lata 2007-2013 w formie przyjętego dokumentu

tj. NPR i NSRR. Optymalnym rozwiązaniem dla monitorowania strategii byłoby przyjęcie w tabeli za rok bazowy danych za rok 2005. Trudno na dziś określić jakie wskaźniki będą dostępne, stąd aktualnie pokazane zostały dane dla roku 2003. Niedoskonałość statystyki państwowej wskazuje problemy przy monitorowaniu strategii na poziomie NTS 2 oraz NTS 4 i NTS 5.

Tabela 4. Priorytetowe obszary działań i wskaźniki strategii

Priorytetowe obszary działań, działania	Wskaźniki	Jednostka miary	Rok bazowy* 2005	Źródło danych	
				NTS 2	NTS 4
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>
1. ROZWÓJ NOWOCZESNEJ GOSPODARKI					
1.1. Kreowanie warunków przedsiębiorczości i upowszechniania innowacji	Podmioty gospodarki narodowej zarejestrowane w rejestrze REGON na 1000 ludności w tym: – spółki handlowe z udziałem kapitału zagranicznego, – MSP	tys.	92,3 0,6 x	GUS	US
	Nakłady inwestycyjne (w cenach bieżących) na 1 mieszkańca – w tym w sektorze prywatnym na 1 mieszkańca	złotych	2143 x	GUS	US
	Udział produkcji wyrobów nowych i zmodernizowanych w produkcji sprzedanej w przemyśle	%	x	GUS	x
	Udział przychodów ze sprzedaży na eksport w przychodach ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów	%	x	GUS	x
	Nakłady na działalność badawczo-rozwojową (ceny bieżące) – w relacji do PKB	w mln. zł %	101,0 0,29	GUS	x
	Nakłady na B+R według źródeł finansowania (ceny bieżące) – z budżetu państwa – z budżetu województwa – podmiotów gospodarczych – placówek naukowych – organizacji międzynarodowych	%	36,7 57,5 1,0 1,5 x	GUS	x
	1.2. Wzmacnianie konkurencyjności regionalnej gospodarki rolnej	Przeciętna powierzchnia użytków rolnych w gospodarstwie rolnym	ha	15,1	GUS
Przeciętna powierzchnia użytków rolnych w indywidualnym gospodarstwie rolnym		ha	12,6	wg danych PSR 2010 r.	wg danych PSR 2010 r. (NTS 5)
Towarowa produkcja rolnicza w indywidualnych gospodarstwach rolnych na 1 ha		złotych	2742	GUS wg danych PSR 2010 r	GUS wg danych PSR 2010 r. (NTS 5)

	Udział eksportu w ogólnej sprzedaży wyrobów przetwórstwa rolno-spożywczego	%	x	GUS	x
	Skup żywca rzeźnego w przeliczeniu na mięso (łącznie z tłuszczami)	kg	223	US	US
	Użytki rolne zmeliorowane w stosunku do powierzchni wymagającej regulacji stosunków wodnych	%	67,4	K-PZMiUW	K-PZMiUW
1.3. Promocja rozwoju turystyki	Udzielone noclegi w turystycznych obiektach zbiorowego zakwaterowania w tym turystom zagranicznym	tys.	2006,9 67,8	GUS	US
	Udział dochodów sektora turystyki w tworzeniu PKB.	%	x	GUS	x
2. UNOWOCZEŚNIENIE STRUKTURY FUNKCJONALNO-PRZESTRZENNEJ REGIONU					
2.1. Wspieranie rozwoju sieci osadniczej	Liczba instytucji o międzynarodowym charakterze ponadregionalnym mających swoją siedzibę w Bydgoszczy i Toruniu (media publiczne, instytucje środowiska biznesu, instytucje organizacji międzynarodowych, struktury zarządzania gospodarczego, przedstawicielstwa państwowe, gospodarcze, biura handlowe)	liczby bezwzględne	x	badania własne	x
	Liczba połączeń lotniczych w tygodniu, przyrost kierunków	liczby bezwzględne	x	badania własne	x
	Nakłady finansowe na odnowę miast i wsi w roku	tys. zł	x	badania własne	badania własne
	Liczba mieszkań oddawanych do użytku w roku	liczby bezwzględne	6776	US	US
2.2. Rozwój infrastruktury technicznej	Ofiary śmiertelne wypadków drogowych: – na 100 tys. ludności, – rok poprzedni = 100	liczby bezwzględne %	x	GUS	x
	Nakłady inwestycyjne remontowe na 1 km drogi publicznej	złotych	x	GDDKiA	Zarządy dróg
	Ludność obsługiwana przez oczyszczalnie ścieków w % ogólnej liczby ludności, w tym na wsi	%	58,5 18,0	GUS	US

	Jakość wód powierzchniowych	klasy czystości	x	WIOŚ	WIOŚ
	Jakość wód podziemnych	klasy czystości	x	WIOŚ	x
	Emisja gazów i pyłów do powietrza atmosferycznego	tys. Mg	80,4	GUS, WIOŚ	WIOŚ
	Udział odpadów wyselekcjonowanych w ogólnej ilości odpadów komunalnych zebranych	%	x	GUS, WIOŚ	WIOŚ
	Udział produkcji energii z OZE w produkcji ogółem	%	x	MG/ URE/ GUS	x
	Nakłady remontowe na bezpieczeństwo przeciwpowodziowe	złotych	x	badania własne	badania własne
2.3. Rozwój infrastruktury społeczeństwa informacyjnego	Długość szerokopasmowej sieci przesyłowej	km	x	Operatorzy sieci	x
	Liczba uruchomionych gminnych węzłów dostępu do sieci szerokopasmowej	liczby bezwzględne	x	Operatorzy sieci	Operatorzy sieci
	Gospodarstwa domowe wyposażone w komputer osobisty w % ogółu gospodarstw domowych – w tym z dostępem do internetu w % ogółu gospodarstw domowych	%	26,5 10,7	GUS	
2.4. Rozwój infrastruktury społecznej	Udział szkół wyposażonych w komputery z dostępem do internetu według poziomu kształcenia, w tym na wsi	%	x	GUS	GUS, US
2.5. Promocja dziedzictwa kulturowego	Wydatki budżetów jednostek samorządu terytorialnego (województwa, powiatów, gmin) na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego ogółem – na 1 mieszkańca	tys. zł	48856,7 x	GUS	US
2.6. Zachowanie i wzbogacanie zasobów środowiska przyrodniczego	Powierzchnia terenów objętych ochroną prawną w % powierzchni ogólnej	%	31,1	GUS	US
	Wzrost lesistości, 2002 = 100	%	100,4	GUS	US
	Wydatki inwestycyjne (na 1 mieszkańca): – na ochronę środowiska – na gospodarkę wodną	zł	79,0 29,0	GUS	GUS

3. ROZWÓJ ZASOBÓW LUDZKICH					
3.1. Budowa społeczeństwa opartego na wiedzy	Wskaźnik skolaryzacji brutto szkolnictwa wyższego	%	37,8	GUS	US
	Liczba studentów	w tys.	83,4	GUS	US
	Liczba pracowników naukowych pełnozatrudnionych w województwie ogółem, w tym : – z tytułem naukowym profesora – ze stopniem doktora habilitowanego – ze stopniem doktora	liczby bezwzględne	4552 319 456 1194	GUS	x
	Wykształcenie ludności w wieku 15 lat i więcej: – średnie (łącznie z zasadniczym zawodowym i policealnym) – wyższe	%	58,0 8,6	GUS BAEL - przeciętne roczne Brak danych w podziale miasto/wieś	US
3.2. Budowa kapitału społecznego	Liczba zarejestrowanych organizacji pozarządowych	liczby bezwzględne	x	Rejestry: sądowy i powiatowy	Rejestry: sądowy i powiatowy
3.3. Promocja zatrudnienia osób pozostających bez pracy lub zagrożonych jej utratą.	Stopa bezrobocia rejestrowanego	%	24,6	GUS	US, WUP
	Długotrwale bezrobotni w % ogółu bezrobotnych w tym kobiety w liczbie ogółu długotrwale bezrobotnych	%	52,6 61,5	GUS BAEL: bezrobotni zarejestrowani: miasto/wieś	US, WUP
	Bezrobotni w wieku do 24 lat w % ogółu bezrobotnych w tym kobiety w liczbie ogółu bezrobotnych w wieku do 24 lat	%	27,4 51,2	GUS BAEL: bezrobotni zarejestrowani	US, WUP

3.4. Promocja i profilaktyka zdrowia	Śmiertelność na choroby nowotworowe	liczby bezwzględne	x	K-PCZP	K-PCZP
	Liczba osób objętych badaniami profilaktycznymi	liczby bezwzględne	x	NFZ, JST	NFZ, JST
3.5. Integracja społeczna i zawodowa	Nominalne dochody w sektorze gospodarstw domowych (ceny bieżące) na 1 mieszk.: dochody pierwotne brutto, dochody do dyspozycji brutto	zł	614,14	GUS	US
	Osoby korzystające ze świadczeń pomocy społecznej na 1 000 mieszkańców	liczby bezwzględne	88,9	GUS	ROPS, JST
	Osoby usamodzielnione w wyniku aktywnie prowadzonej pracy socjalnej	liczby bezwzględne	9157	ROPS, JST	ROPS, JST

* **Uwaga:** W kolumnie 4 występują dane statystyczne opisujące stan w 2003 r. Przystąpienie do monitorowania strategii będzie wymagało ich zamiany na dane z roku 2005.

Wyjaśnienie skrótów zawartych w tabeli:

NUTS	- Nomenklatura Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych
NTS 2	- poziom województwa,
NTS 3	- podregiony,
NTS 4	- powiaty i miasta na prawach powiatu,
NTS 5	- gminy,
GUS	- Główny Urząd Statystyczny,
US	- urząd statystyczny,
PSR	- powszechny spis rolny,
BAEL	- Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności,
MG	- Ministerstwo Gospodarki,
GDDKiA	- Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad,
URE	- Urząd Regulacji Energetyki,
K-PSI	- Kujawsko-Pomorska Sieć Informacyjna Sp.z.o.o.,
K-PCZP	- Kujawsko-Pomorskie Centrum Zdrowia Publicznego,
ROPS	- Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej,
NFZ	- Narodowy Fundusz Zdrowia,
JST	- jednostki samorządu terytorialnego,
WIOŚ	- Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska,
WUS	- Wojewódzki Urząd Pracy
MŚP	- małe i średnie przedsiębiorstwa
OZE	- odnawialne źródła energii
B+R	- badania i rozwój
PKB	- produkt krajowy brutto